

Vägar till specialpedagogiska insatser i förskolan

Att skapa förutsättningar för alla barns lärande - en intervjustudie

Sara Agdahl och Linda Eklund

Specialpedagogiska institutionen
Examensarbete 15 HP
Specialpedagogik
Specialpedagogiska programmet (90 HP, AN)
Höstterminen 2018
Handledare: Ulf Sivertun

Stockholms
universitet

Sammanfattning

Alla barn har rätt till det stöd de behöver för att utvecklas efter sina förutsättningar och alla barn har rätt att må bra och känna trygghet. Frågan är hur detta kan bli verklighet idag, då många av förskolans barn samt pedagoger befinner sig i olika former av stress. Särskilt stöd i förskolan fokuserar oftare på att minska beteendevårigheter än att stödja barnets engagemang i aktiviteter. Syftet med studien är att undersöka vad intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. I studien undersöks vilka förutsättningar som finns för alla barns lärande i förskolan. Vidare beskrivs specialpedagogens roll ur 5 förskollärares, 5 förskolechefers och 4 specialpedagogers perspektiv. Vilka olika förväntningar som finns på specialpedagogen samt specialpedagogens egen syn på sin roll beskrivs också i studien. Avslutningsvis analyseras informanternas utsagor kring genomförbara specialpedagogiska arbetssätt i förskolan. Studiens inriktning är kvalitativ och intervjuer används som insamlingsmetod. Systemteori och specialpedagogiska perspektiv genomsyrar denna studie vilket innebär att studien bygger på en helhetssyn där människor och miljöer påverkar varandra i olika sociala system. De resultat som framkom som viktigast handlade om samarbete och relationer. Samtliga informanter pekade på att goda relationer och samarbete ligger till grund för ett lyckat specialpedagogiskt arbete. Detta skapar i sin tur trygghet och tillit för såväl pedagoger som barn i förskolan. Det framkom i studien att förebyggande arbete i form av tidiga insatser är bärande för att alla barn ska lyckas framåt i skolan.

Nyckelord

Specialpedagogik i förskolan- Specialpedagogisk kompetens- Barn i behov av särskilt stöd - Systemteori i förskolan- Specialpedagogiska perspektiv- Relationer

Innehåll

Inledning	1
Problemformulering	1
Syfte och Frågeställningar	2
Begrepp	2
Bakgrund	3
Tidigare forskning.....	3
Hinder för specialpedagogiska insatser	3
Hinder för specialpedagogiska insatser, sammanfattning	4
Specialpedagogiska insatser	4
Specialpedagogiska insatser, sammanfattning.....	5
Specialpedagogens roll i förskolan	5
Specialpedagogens roll i förskolan, sammanfattning	5
Sammanfattning tidigare forskning	5
Teori.....	6
Systemteori.....	6
Specialpedagogiska perspektiv	7
Kompensatoriska perspektivet	7
Kritiska perspektivet	7
Dilemmaperspektivet	7
Metod	8
Forskningsansats.....	8
Kontextuell bakgrund.....	8
Kvalitativ intervju	9
Studiens deltagare.....	9
Genomförande	9
Databearbetning och analys.....	10
Tillförlitlighet.....	11
Etiska överväganden.....	11
Resultat	13
Hinder för specialpedagogiska insatser	13
Sammanfattning av hinder för specialpedagogiska insatser.....	14
Specialpedagogiska insatser	14
Sammanfattning specialpedagogiska insatser.....	15
Specialpedagogens roll och uppdrag i förskolan.....	15

Sammanfattning specialpedagogens roll och uppdrag i förskolan	17
Förskolans organisation.....	18
Sammanfattning förskolans organisation	18
Samarbete och relationer	18
Samarbete	19
Relationer.....	20
Sammanfattning samarbete och relationer	20
Sammanfattning Resultat	20
Diskussion.....	21
Resultatdiskussion	21
Hinder för specialpedagogiska insatser.....	21
Specialpedagogiska insatser i förskolan.....	22
Specialpedagogens roll i förskolan	22
Förskolans organisation.....	23
Samarbete och relationer	24
Metoddiskussion	24
Avslutande reflektion och förslag på framtida forskning	25
Referenser.....	27

Förord

I arbetet med uppsatsen har arbetet fördelats jämt mellan oss. Vi upplever att samarbetet har fungerat väl då det varit ett kontinuerligt givande och tagande. Varje del av uppsatsen är bearbetad tillsammans. Vi kan båda se att vi har olika styrkor och att dessa gör att vi kompletterar varandra väl. Vi har tagit vid där den andra inte orkat. Vi är otroligt tacksamma över det stöd som vi kunnat ge varandra som skrivare när det känts tungt och när livets stressmoment gjort sig påminda. Det har hjälpt oss att komma i mål.

Vi vill samtidigt rikta ett stort tack till våra informanter för att de tog sig tid till att dela med sig av sina upplevelser och erfarenheter, trots svårigheter att få tiden att räcka till. Utan deras samarbete hade detta arbete inte varit möjligt.

Vi vill även rikta ett tack till våra studentgrupper samt till våra vänner för värdefull feedback, tips och stöttning under resans gång.

Vi vill sist men inte minst tacka våra familjer som stöttat oss på denna resa. Nu när vi äntligen är i mål hoppas vi få tid för alla legobyggen och pysselstunder som fått försakas bort.

Vagnhärad och Huddinge Januari 2019

Sara Agdahl och Linda Eklund

Inledning

Studiens ämne grundar sig i dagens rådande samhällsklimat på förskolorna. Då författarna till studien har sin yrkesbakgrund i förskolan har de under senare år mött frustrerade förskolepedagoger som uttryckt att de inte lyckats möta varje barn efter deras behov. Stora barngrupper kopplat till alltför hög arbetsbelastning skapar stress hos såväl barn som pedagoger (Pramling Samuelsson, 2015). Alla barn har rätt till det stöd de behöver för att utvecklas efter sina förutsättningar och alla barn har rätt att må bra och känna trygghet (Barnkonventionen, 2009, Skollagen, 2010:800 och Skolverket, 2016). Men många av förskolans barn mår dåligt i form av psykiska, emotionella och sociala problem (Gaffrey; Barch; Bogdan; Farris; Petersen; Luby 2017), samtidigt som många pedagoger upplever en otillräcklighet i att inte kunna tillgodose alla barns behov (Hall-Kenyon; Bullough; MacKay; Marshall, 2014). Barn i behov av särskilt stöd får sällan den hjälp de behöver eftersom pedagogerna saknar strategier för att ge rätt typ av stöd. Ofta saknas specialpedagogisk handledning, vilket borde vara ett mer naturligt inslag ute i arbetslagen på förskolorna (Sjöman, 2018). Behovet av specialpedagogisk kompetens ökar kontinuerligt, enligt Lundqvist, Allodi och Siljehag (2015). De lyfter att specialpedagogiska kunskaper gynnar alla barns utveckling och lärande och blir således en vinst för alla. von Ahlfeld Nisser (2014) belyser att den huvudsakliga uppgiften för specialpedagogiken är att skapa förutsättningar och möjligheter för alla barns lärande. Det blir då intressant att möta personal i förskolan för att göra deras röster hörda i ämnet.

Problemformulering

Det som kan upplevas som frustrerande och problematiskt i förskolan är att stress som följd av stora barngrupper är något som pedagoger och barn behöver möta i sin vardag. Frågan är hur den specialpedagogiska kunskapen används i praktiken enligt informanterna. Det som kan bli problematiskt är att det uppstår ett glapp mellan teori och praktik. Då pedagogerna är de som arbetar närmast barnen blir det också de som besitter mest kunskap om dem. Däremot är det specialpedagogen som kan tillföra ett helhetsperspektiv kring arbetet med barnen med ett specialpedagogiskt synsätt som kan gynna alla barns utveckling och lärande (von Ahlfeld Nisser, 2014). Problemet blir att dessa viktiga kunskapsbitar sällan förenas mot målet att skapa förutsättningar för alla barns lärande, vilket kan skapa ett glapp mellan professionerna.

Syfte och Frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka vad intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan.

- Vilka förhållningssätt krävs för ett fungerande specialpedagogiskt arbete för varje barn i förskolan enligt informanterna?
- Vilka uppgifter ingår i en specialpedagogs yrkespraktik i förskolan enligt informanterna?

Begrepp

Barn i behov av särskilt stöd - Behov av särskilt stöd är inte en egenskap hos barnet utan är alltid situationsbundet. Utifrån detta synsätt ses barn som varande i svårigheter istället för med svårigheter (Skolinspektionen, 2017).

Tidig intervention - Tidiga insatser, att gå in med medvetna strategier för att stötta barnets utveckling, redan när barnet är litet (Sjöman, 2018).

Kortisol - Hormon som även kallas stresshormon, produceras från kolesterol i binjurarna. Kortisol har en mängd olika funktioner i kroppen. Kortisolet frisätts normalt som svar på händelser som t.ex. att vakna upp på morgonen, fysisk träning och akut stress (Gaffrey et al.; 2018).

Förskolepedagoger – I denna studie används olika begrepp när de som arbetar i förskolan lyfts. Förskolepedagoger är alla de pedagoger som arbetar i förskolan, förskollärare och barnskötare. Förskollärare är de pedagoger som genom sin högskoleutbildning erhållit titeln förskollärare (SFS 2011: 326). I några fall används begreppet pedagog, då informanterna och forskarna använt det begreppet. När det i studien syftar till alla de som arbetar inom förskolan används begreppet förskolans personal. Här ingår förskolechefer, pedagoger och övrig utbildad personal som arbetar på förskolan.

Bakgrund

Nedan beskrivs delar av styrdokument, kurslitteratur, avhandlingar och rapporter som anses relevanta för syftet med studien. I avsnittet om tidigare forskning görs en beskrivning av, för studien, relevant specialpedagogisk forskning, vilken börjar med ett tema som berör *hinder för specialpedagogiska insatser*. Vidare beskrivs tidigare forskning i ämnet under rubrikerna *specialpedagogiska insatser i förskolan* samt *specialpedagogens roll i förskolan*. Dessa rubriker finns kvar även i resultatdelen för att skapa en tydlighet. Efter varje tema kommer en kort sammanfattning och avslutningsvis kommer en sammanfattning av hela forskningsöversikten. Slutligen beskrivs vilka teoretiska utgångspunkter studien är skriven utifrån. I studien framgår att olika sätt att betrakta specialpedagogiken har betydelse för hur specialpedagogiken kommer att utformas på förskolorna. Från att tidigare ha betraktat barnen som bärare av ett problem vill Skolverket (2016) i aktuella styrdokument vidga synen och betrakta specialpedagogiken ur ett bredare perspektiv (Skolverket, 2016). Om alla barn ska lyckas behöver vuxna omkring dem tänka på om krav och förväntningar ställs som är rimliga att leva upp till. Barn lär sig när de lyckas (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017).

Tidigare forskning

Nedan presenteras studiens första tema som handlar om hinder för specialpedagogiska insatser. Varje del av den tidigare forskningen är tematiserad utifrån vad som fanns då relevant forskning söktes i relation till studiens syfte och frågeställningar. Dessa teman kommer även finnas med under resultatredovisningen och i diskussionen. Följande tema beskriver vilka hinder som kan finnas vid genomförandet av specialpedagogiska insatser i förskolan. I dagens samhällsdebatt lyfts förskolläraryrket som ett yrke med höga sjukhälsotal. Stress skapar ohälsa hos pedagogerna vilket i sin tur påverkar barnen. Hög arbetsbelastning kombinerat med stora barngrupper gör det svårt att kunna tillgodose alla barns behov av stöd.

Hinder för specialpedagogiska insatser

I sin studie pekar Pramling Samuelsson (2015) på att en konsekvens av de stora barngrupperna i förskolan är att det blir svårt att leva upp till läroplanens intentioner om en förskola för alla. Syftet med studien var att studera barns möjligheter till utveckling och lärande beroende på gruppstorlek. I studien genomfördes både intervjuer med ca 20 förskollärare och en enkätundersökning med ca 700 deltagande förskolor. I studiens diskussion lyfts att när antalet barn upplevs och bedöms som för stort i gruppen får förskollärarna svårt att uppfylla läroplanens intentioner. Detta skapar i sin tur a grader av stress som även Gaffrey et al (2017) lyfter i sin undersökning. De pekar på ett viktigt samband mellan stress och psykisk ohälsa hos förskolebarn. De undersökte ökad kortisolproduktion hos 84 barn mellan 4 - 6 år (som ansågs ligga nära att hamna i depressivitet) i stressade situationer. Parallellt med övrigt arbete med studien fick föräldrarna fylla i formulär kring barnens psykiska hälsa. Forskarna kunde med hjälp av detta underlag dra paralleller till depression hos barn som var i riskzonen. De beskriver tidig barndom som en viktig utvecklingsperiod att studera i avsikt att förstå sambanden mellan tidig stress och ökad risk för depression. Då stress skapar en ohälsosam arbetssituation både för barn och pedagoger kan en känsla av otillräcklighet uppstå, lyfter Kenyon et al (2014). De fann i sin litteraturstudie, att förskollärare upplever en känsla av otillräcklighet till följd av stress. De analyserade resultaten av 30 studier som riktats mot att undersöka arbetet hos förskollärare. Ett mönster i studierna är att förskollärare utsätts för hög grad av stress som uppträder samtidigt som tex. tidspress, föräldrafrågor och komplexa relationer. Därigenom skapas en svår arbetsmiljö. Även Sjödin och Neely (2017) beskriver stress hos förskolepedagoger då de lyfter att ett resultat av att ha ett arbete med alltför höga arbetskrav innebär höga stressnivåer samt ökar risken för psykisk ohälsa. Arbetskrav i relation till individens kapacitet, möjligheterna att få hjälp när problem uppstår och konsekvenserna av misslyckande, är viktiga faktorer som bestämmer akuta och långsiktiga upplevelser av stress. Studien omfattade 12 förskoleavdelningar,

där totalt 24 kvinnor deltog varav flera uppmätte höga stressnivåer och visade tecken på utbrändhet. I likhet med Gaffrey et al (2017) undersökning mättes även här kortisol nivåer kopplat till stress. En konsekvens av denna stress kan bli att pedagoger känner sig otillräckliga och går hem med en känsla av misslyckande. Då gäller det att istället för att fastna i att må dåligt, vända känslan till en motor som kan leda till att hitta specialpedagogiska lösningar istället (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017).

Hinder för specialpedagogiska insatser, sammanfattning

I detta tema upptäcktes att stora barngrupper i kombination med hög arbetsbelastning skapar höga nivåer av stress hos barn och vuxna i förskolan. Stora barngrupper i förskolan gör det svårt att leva upp till läroplanens intentioner om en förskola för alla. Förskollärare upplever en otillräcklighet i att just inte kunna tillgodose alla barns behov. Det finns samband mellan stress och psykisk ohälsa hos såväl barn som pedagoger i förskolan. Förskollärare utsätts för höga arbetskrav samt hög grad av stress som uppträder samtidigt och därigenom skapas en svår arbetsmiljö. Forskning pekar på att höga stressnivåer ökar risken för psykisk ohälsa hos både barn och vuxna. Med bakgrund av det som fanns behövs strategier i form av specialpedagogiskt stöd i ett tidigt skede, vilket leder in på nästa tema som handlar om *specialpedagogiska insatser i förskolan*. Det handlar om att sätta in adekvat stöd tidigt, i förebyggande syfte. Att tänka specialpedagogiskt när lärmiljön planeras blir viktigt, så också att tänka på vilket förhållningssätt vuxna använder gentemot barnen. Ur ett specialpedagogiskt perspektiv blir det viktigt att reflektera kring hur det planeras för att alla barn ska lyckas i förskolan (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017).

Specialpedagogiska insatser

I Sjömans (2018) avhandling beskriver hon den longitudella studie hon utfört under 2012–2014. I studien ingick ca 800 barn från 92 olika förskoleavdelningar i olika kommuner i Sverige. Syftet med studien var att öka kunskapen om barns engagemang i leken och särskilt hos barn i behov av särskilt stöd. Pedagogerna i studien fick med hjälp av ett skattningsverktyg en tydligare bild av barns engagemang, uppförande och svårigheter i olika lärsituationer. Sjöman lyfter att om pedagoger ska kunna ge barn i behov av särskilt stöd samma förutsättningar som andra barn, måste de uppmärksammas i tid. Alla barn har rätt att få stöd utifrån sina specifika behov och förutsättningar. Om stöd sätts in som tidiga specialpedagogiska interventioner redan i förskolan, har barnet större möjligheter att lyckas bra framgent i skolan. Vidare lyfter Sjöman (2018) en viktig aspekt då hon pekar på att särskilt stöd i förskolan oftare fokuserar på att minska beteendesvärigheter än att stödja barnets engagemang och intresse i aktiviteter. Därmed pekar hon på att det behövs kollegial reflektion med specialpedagogisk inriktning där pedagogerna tillsammans med specialpedagogen kan samtala om hur verksamheten kan planeras och organiseras utifrån de olika behov som finns i barngruppen. Sandall, Schwartz, Gauvreau (2016) fann att för att skapa en lärmiljö där alla barn kan utvecklas och lärandet främjas behövs flera saker tas i beaktande. Förändring ska ske i material eller tillvägagångssätt istället för att försöka förändra ett barns beteende. Även Lundqvist et al (2015) lyfter lärmiljöns betydelse för små barn. Syftet med deras studie var att undersöka utbildningsvägar för alla barn. De pekar på att inom förskolan ska materialet anpassas så att lärande kan ske utifrån barnets egna förutsättningar. Det behöver arrangeras så att möten och interaktion mellan barnen kan möjliggöras.

Beteendeproblem i förskolan beskrivs ofta som att det är barnet som har problem istället för att inse att det oftare är just pedagogerna som upplever barnens beteende som ett problem. Barnet själv har inte motivation att ändra sitt beteende om hen inte själv ser sitt eget beteende som problematiskt. Ansvar ska aldrig ligga hos barnet utan det är de vuxna som måste ändra situationen så att beteendeproblemen inte upprepas (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017). Även Graham och Harwood (2011) pekar på vikten av att anpassa lärmiljöer utifrån barnens förutsättningar. De fann i sin fallstudie att med ökad tillgänglighet och positiva förväntningar samt med hänsyn till barnens förutsättningar kan det skapas gynnsamma miljöer och lärtillfällen där alla kan komma till sin rätt. Alla i och omkring förskola och skola måste engageras så att förändring sker på flera nivåer samtidigt, vilket i sin tur skapar stärkta relationer mellan barn, lärare och föräldrar. Det är möjligt att överkomma psykiska, sociala och akademiska hinder för inkludering av barn i behov av särskilt stöd, enligt Graham och Harwood (2011). Thornberg (2006) lyfter den dolda läroplanen som återfinns inom skolväsendet. Det sociala klimatet i gruppen påverkas

starkt av de vuxnas förhållningssätt gentemot barnen. Särskilt barn i sociala svårigheter har svårt att förstå varför de ska göra sådant som inte är begripligt för dem just då. I sin etnografiska studie behandlade Thornberg (2006) värderingsfrågor genom intervjuer och observationer. Ett dilemma som diskuteras i studien är huruvida pedagoger i sitt förhållningssätt följer de demokratiska läroprocesserna i läroplanerna eller om de även i hög grad arbetar efter en dold moralisk läroplan där oskrivna regler råder.

Specialpedagogiska insatser, sammanfattning

Det framkommer i detta tema att det är av stor vikt att se till helheten i förskolan, att alla delar behöver samverka för att skapa optimala förutsättningar för lärande. Det behöver skapas tillgängliga miljöer i förskolan för att underlätta deltagandet för alla barn (Graham & Harwood, 2011). Samverkan krävs för att skapa de bästa förutsättningarna för att alla barn ska lyckas (von Ahlefeldt Nisser, 2014). Det samtliga av valda forskare är överens om är att det förebyggande arbetet är en viktig del för barns utveckling och lärande. Specialpedagogik handlar sällan om att försöka förändra ett beteende utan istället om att förändra och anpassa så att utveckling och lärande blir möjligt för alla barn. Här behövs, som forskarna vittnar om, specialpedagogisk kompetens, vilket leder in studien på nästa tema; *specialpedagogens roll i förskolan*. Specialpedagogen har en viktig funktion att stödja det specialpedagogiska arbetet som pedagogerna utför i förskolan.

Specialpedagogens roll i förskolan

Lundqvist et al (2015) pekar på att specialpedagogisk kompetens behövs i förskolan då barn behöver ett integrerat miljö- och interpersonellt stöd, socialt och/ eller funktionsorienterat stöd och även en-mot-en-utbildning samt en-till-en-konversationer. von Ahlefeldt Nisser (2014) pekar i sin studie på vikten av samarbete mellan lärare och specialpedagog för att skapa bästa förutsättningar för lärande utifrån ett inkluderande synsätt. Med detta lyfter von Ahlefeldt Nisser att det är viktigt att tänka att pedagogerna besitter kunskap om barnen, medan specialpedagogen kan tillföra ett specialpedagogiskt synsätt. Hon lyfter att det råder en viss förvirring kring vad som innefattas i specialpedagogens uppdrag. Genom kunskapande dialoger med specialpedagoger och rektorer har hon försökt skapa sig en bild av hur specialpedagogens roll uppfattas. Hon beskriver att det ofta finns en enighet mellan rektorer/chefer och specialpedagogen. Otydlighet framträder främst mellan pedagoger och specialpedagog då de inte vet vad som kan förväntas av varandra (von Ahlefeldt Nisser, 2014). Med koppling till det som Sandall et al (2016) tål att upprepas att små förändringar kan skapa stora framsteg. Genom att observera, utvärdera och sedan anpassa rätt uttrycksätt och material till respektive barn kommer pedagogerna långt. Detta kan vara ett komplicerat arbete som kräver stöd utifrån, från exempelvis en specialpedagog. Här är von Ahlefeldt Nisser (2014) och Sandall et al (2016) eniga då de pekar på att stödet bör komma ifrån någon med specialpedagogisk kunskap. Även Sjöman (2018) pekar på att arbeta med förhållningssätt är något som är en viktig del i det specialpedagogiska arbetet i förskolan. Hon lyfter att det borde finnas större samverkan mellan specialpedagoger och förskolor inte enbart i avsikt att utreda utan även för att hjälpa till med planering av verksamheten samt att hitta specialpedagogiska vardagsstrategier för att stötta barnet utifrån hans egna intressen och behov.

Specialpedagogens roll i förskolan, sammanfattning

Alla barn har rätt till det stöd som just de behöver för att inte fastna i svårigheter (Sjöman 2018). Hon pekar på vikten av kollegial reflektion med hjälp av exempelvis en specialpedagog för att få möjlighet att reflektera kring frågor som är svåra i verksamheten. Även Sandall et al (2016) lyfter specialpedagogiskt stöd utifrån som verksamt i utvärdering och reflektion över sin verksamhet.

Sammanfattning tidigare forskning

Alla barn har rätt till det stöd de behöver för att utvecklas efter sina förutsättningar och alla barn har rätt att må bra och känna trygghet, vilket återfinns i styrdokumentet för förskolan (Skolverket, 2016, Skollagen, 2010). Frågan är hur detta kan bli verklighet idag, då många av förskolans barn och pedagoger möter hinder som stressen i förskolan skapar. Hög arbetsbelastning kopplat till stora

barngrupper försvårar möjligheterna till specialpedagogiska insatser för alla barn (Pramling Samuelsson, 2015). Flera forskare (Gaffrey, et al 2017, Kenyon, et al 2014, Sjödin och Neely 2017, Pramling Samuelsson, 2015) framhäver att psykisk ohälsa påverkar barn och pedagoger i hög grad och får konsekvenser framåt och därför behövs tidig intervention i förskolan. Sjömans (2018) forskning visar att särskilt stöd i förskolan oftare fokuserar på att minska beteendevårigheter än att stödja barnets engagemang i aktiviteter. Det blir därför viktigt med kollegial reflektion där specialpedagogik är i fokus, där pedagoger kan samtala med specialpedagogen om hur verksamheten kan planeras och organiseras utifrån de olika behov som finns i barngruppen. Många av forskarna (Pramling Samuelsson 2015, Sjöman 2018, Sandall et al 2016) vittnar om att tidiga insatser som är anpassade utifrån de behov barnet har är av stor vikt för barnets framtida utveckling. Vidare lyfter de att en tydlighet i miljön skapar lärtillfällen som gynnar lärande för alla barn. Genom den tidigare forskningen ges en tydlig bild av hur det borde och kan se ut. Med detta underlag behövs det undersökas hur det ser ut i verkligheten, den som barnen möter på förskolorna ute i landet. Syftet med studien är att undersöka vad intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. Det blir därför viktigt att gå till källan, de specialpedagoger, förskollärare och förskolechefer som möter barnen varje dag för att höra vad deras upplevelser är.

Teori

I detta avsnitt presenteras studiens teoretiska utgångspunkter, systemteori (Gjems, 1997, Öqvist, 2008, Björck-Åkesson, 2009) samt Nilholms (2007) specialpedagogiska perspektiv vilka också fungerat som analysverktyg. Syftet med studien är att undersöka vad intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. Systemteori utgör en relevant teoretisk referensram för studien. Vid förändring och utveckling av en verksamhet behövs ett helhetsperspektiv och då blir systemteori användbart (Öquist, 2008). Samspel både inom och utom verksamhetens olika system måste ske om en utveckling för det enskilda barnet ska bli möjlig, enligt Björck-Åkesson (2009). Orsak och verkan finns inte i systemteori utan här pekar Björck-Åkesson på att relationer är cirkulära, inte linjära. Att fokusera enbart på en persons beteende är inte meningsfullt utan allting existerar i ett sammanhang och absoluta sanningar finns inte, enligt Björck-Åkesson (2009).

Forskning inom det specialpedagogiska området sker utifrån olika teorier och perspektiv. Hur arbetet sker rent specialpedagogiskt i praktiken styrs till stor del av hur pedagoger förhåller sig till ovanstående (Nilholm, 2007). Det kompensatoriska, det kritiska samt dilemmaperspektivet är tre specialpedagogiska perspektiv som Nilholm lyfter. Studien utgår från dessa perspektiv samtidigt som den tar avstamp i systemteori. I en analys av intervjumaterial kan den som undersöker välja att arbeta induktivt, deduktivt eller abduktivt (en kombination av båda) beroende på det fenomen som valts att studeras (Kvale, 2014). I detta fall, när specialpedagogens roll samt specialpedagogiska insatser studerats, så har kombinationen, abduktion, valts, därför att studien undersökt människors värld, vilken sällan är förutsägbar. Det blir mest användbart att använda en dynamisk abduktiv ansats då samtidigt som studien har för avsikt att bygga upp generell kunskap (induktion), testas några allmänna idéer och teorier, som kan jämföras med hur det ser ut i verkligheten (deduktion) (Kvale, 2014).

Systemteori

Människor är en del av olika sociala system och följer de regler och ramar som råder inom respektive system. Hur varje människa handlar och agerar påverkas av detta, enligt Öqvist (2008). Människan anpassar sitt beteende efter vilken miljö hen befinner sig i, med andra ord så påverkar människor och miljö varandra. Med koppling till studiens aktuella område så innebär ett systemteoretiskt synsätt att personal i förskolan behöver arbeta tvärprofessionellt för att nå lyckade specialpedagogiska resultat kring alla barn i förskolan. Att arbeta med flera system parallellt är mest verksamt för barnens bästa, enligt Björck-Åkesson (2009) som lyfter ett systemteoretiskt perspektiv på barns utveckling och lärande. Hon poängterar att om det ska bli möjligt att kunna möta alla barns olika behov så behövs det undersökas hur olika faktorer påverkar varandra i ett tidigt skede i livet och det krävs samverkan mellan olika

stödinsatser. För att kunna ringa in komplexiteten kring olika barns beteenden kan systemteori vara användbart, enligt Gjems (1997). Riktas blicken mot hur barnets beteende och miljön runt barnen påverkar varandra kan samband och mönster upptäckas som ger förklaringar. Systemteori är en god utgångspunkt för handledning när man arbetar nära varandra i team eftersom teorin riktar fokus mot relationer mellan människor. Genom att rikta sig mot förskolan blir det relevant att ur systemteoretisk synvinkel tala om att barnen och pedagogerna utgör ett socialt system vars relationer påverkar varandra ömsesidigt. Systemteori är relevant för denna studie då teorin handlar om att se komplexiteten och helheten i specialpedagogiska frågor ur olika vinklar. Med hjälp av en systemteoretisk förståelse av problemet, menas att utöver individnivån behövs letas efter orsaker till problemen på grupp och organisationsnivå (Gjems, 1997). I resultatdiskussionen utvecklas systemteori i relation till studien.

Specialpedagogiska perspektiv

Nilholm (2007) beskriver tre specialpedagogiska perspektiv: det kompensatoriska, det kritiska och dilemmaperspektivet. Perspektiven visar hur det går att se på specialpedagogik på olika sätt. Dessa specialpedagogiska perspektiv har hjälpt till i studiens analysarbete i att bättre kunna förstå det informanterna delgivit.

Kompensatoriska perspektivet

Att inta ett kompensatoriskt perspektiv innebär att se individen som bärare av problem. Oavsett om brister ligger hos enskilda individer, om de är biologiska eller är kopplade till sociala förhållanden ska problematiska egenskaper och förmågor kompenseras. Med det kompensatoriska perspektivet menas att barnets svagheter eller tillkortakommanden kompenseras så att de kan fungera som barn utan dessa svagheter. Barn med diagnoser ska alltså kompenseras för sina brister och bli mer lika de styrande normerna. Inom det kompensatoriska perspektivet hävdas att specialpedagogiken kan sägas vara ett rationellt svar på barnets brister. Genom att identifiera dessa brister kan barnet tränas så att hen kan anpassas till omgivningens krav. Forskning inom psykologi och medicin styr inom detta perspektiv. Avsikten med segregeringen som följer med detta perspektiv är att se till att barn som avviker från normen får riktade individuella resurser (Nilholm, 2007). Den som intar ett kompensatoriskt perspektiv, ibland även kallat bristperspektiv, lokaliserar problemet till barnet. Det blir då viktigt enligt detta perspektiv att diagnosticera barnet för att tydligt avgöra vilken typ av problem barnet har. Därav blir det av stor vikt att det finns en god kompetens inom organisationen gällande olika diagnoser, och vilka behov som dessa bär med sig enligt Nilholm.

Kritiska perspektivet

Med kritiska ögon mot psykologiska och medicinska riktningar fokuseras istället på hur samhället möter och hanterar barns olika förutsättningar i det kritiska perspektivet. Inom detta perspektiv ses till helheten. Normalisering och kategorisering ifrågasätts och sättet att se på hur människan hämtar kunskap är beroende av det omgivande sociala sammanhanget. Inkludering är idealbilden ur detta perspektiv. Det går inte att enbart se världen ur ett perspektiv utan förskola och skola behöver möta varje barns unika behov i den befintliga grupp hen befinner sig i. Den specialpedagogiska verksamheten ska ta hänsyn till bakomliggande faktorer som social status osv (Nilholm, 2007). I det kritiska perspektivet menas att elevers olikheter bör hanteras inom ramen för den vanliga undervisningen. Ingen ska pekas ut eller exkluderas. I detta perspektiv ses olikheter som en tillgång och alla elever ska erbjudas en bra lärmiljö i gemenskap av sina kamrater. I klassrummet skapas en gemenskap där alla är lika mycket värda. Diagnoser ses som underordnade, eftersom det i lärandesituationer inte ger tillräcklig vägledning för hur lärandesituationer ska läggas upp. Sär lösningar tas avstånd ifrån i detta perspektiv (Nilholm, 2007).

Dilemmaperspektivet

Ett perspektiv som ifrågasätter inkludering till varje pris, samtidigt som det kritiserar normativt förhållningssätt och diagnostisering är dilemmaperspektivet, som insett att utbildningssystemet är komplext. Dilemman är, till skillnad från problem, en sorts grundläggande motsättningar som inte har någon helt igenom tillfredsställande lösning. Det behövs kunskap och förståelse för att alla har olika

förutsättningar, för att kunna möta alla barns unika behov och intressen i förskolan. Rätten till en likvärdig utbildning poängteras i läroplanen (Skolverket, 2016) samtidigt som verksamheten ska anpassas efter varje barns unika behov, intressen och kunskaper. Det blir ett dilemma att försöka tillgodose dessa delar för alla barn (Nilholm, 2007). Samtidigt finns det en etisk svaghet i dilemmaperspektivet, då lärare och pedagoger tillskriver barnet tillhörighet i det normala eller onormala spannet. Det finns en risk med dilemmaperspektivet att barn i svårigheter pekats ut och blir sin diagnos snarare än i svårighet på grund av sin diagnos. Detta är en viktig distinktion då svårigheten inte ska kopplas ihop med barnets personlighet, utan är något som barnet hamnar i genom mötet med andra (Nilholm, 2007).

Metod

Forskningsansatsen samt metoden för studien presenteras i denna del. Därefter ges en kort kontextuell bakgrund kopplad till de informanter studien riktat sig till. Genomförande och studiens urval är delar som redogörs. Vidare beskrivs etiska ställningstaganden samt studiens tillförlitlighet. Studiens analysarbete har en hermeneutiskt inspirerad ansats, vilket ämnar skapa förståelse för det som ibland är svårt att förstå, det abstrakta. Med hjälp av den hermeneutiska cirkeln går det att gräva djupare till sådan kunskap som inte direkt är synlig eller självklar. Andersson (2014) beskriver hermeneutiken som ett redskap för att förstå sin omvärld bättre, att tolka det vi möter. Genom den hermeneutiska cirkeln menar Andersson att det är möjligt att hitta svar på delar som i sin tur kastar ljus på andra och på så vis kan en djupare förståelse och kunskap ske. Genom att analysera intervjuerna tillsammans skapades en större kunskap om informanternas upplevelser av det studerade ämnet. I studien har en kvalitativ intervjumetod använts, då syftet varit att skapa förståelse för ett visst fenomen och område (Widerberg, 2002). I detta fall synen på specialpedagogens roll och vilka konsekvenser det eventuellt kan få då det uppstår ett glapp mellan teori och praktik, samt hur det går att hitta gynnsamma arbetssätt för alla barn i förskolan. I studien har intervjuer med olika yrkeskategorier utförts. Genom samtalen söktes kunskap kring studiens ämne. Studiens avsikt var inte i sig av jämförande karaktär mellan de olika yrkeskategorierna utan den huvudsakliga meningen var att lyssna in informanternas uppfattningar och erfarenheter.

Forskningsansats

I studien har specialpedagoger, förskolechefer samt förskollärare intervjuats i syfte att synliggöra vilken roll och vilket uppdrag specialpedagoger har i förskolan, samtidigt som studien ämnade finna fungerande specialpedagogiska insatser riktade mot alla barn i förskolan. Studiens inriktning är kvalitativ och intervjuer har använts som datainsamlingsmetod. I studien beskrivs specialpedagogens roll på olika förskolor ur förskollärares och förskolechefers perspektiv. Förväntningar som finns på specialpedagogen samt specialpedagogens egen syn på sin roll beskrivs också i studien. Vidare diskuteras vad som kan vara genomförbara specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan.

Kontextuell bakgrund

Studien är utförd i Mellansverige, både i en mindre och i en större kommun. Informanterna arbetar i liknande sociokulturella områden. Specialpedagogerna i studien finns kopplade till flera förskolor i sin hemkommun, där de planerar och lägger upp sitt arbete utifrån de behov som finns ute på förskolorna. Några av specialpedagogerna arbetar mer nära knutna till förskolan medan andra arbetar på en central elevhälsa. De har ungefär lika många förskolor att ansvara för men de får sina uppdrag på lite olika sätt. Förskolecheferna har ansvar för olika många förskolor med olika mängd pedagoger anställda. Erfarenhet

och utbildningsnivå varierar stort mellan de olika cheferna. Samtliga av förskollärarna har det yttersta pedagogiska ansvaret på den avdelning där de arbetar. Flera av förskollärarna är ensamma i sin yrkeskategori på sin avdelning. Erfarenhet och utbildningsnivå varierar stort även mellan de olika förskollärarna.

Kvalitativ intervju

I studien används kvalitativa intervjuer då det ger en djupare förståelse för deltagarnas bild av specialpedagogens roll i förskolan. Som intervjuperson ges möjlighet att ställa följdfrågor. Lind (2014) beskriver intervju som ett samtal med ett syfte där de som intervjuas förväntas vara insatta i det som studeras. Öppna samtal med öppna frågor är vanliga vid intervjuer. Flexibilitet är det som kännetecknar kvalitativa intervjuer vilket är viktigt i mötet med människor på deras arbetsplats under pågående verksamhet (Lind, 2014). En flexibilitet har funnits inför vad som kan ske eller om något behövt planeras om. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver kvalitativ forskningsintervju som att den genom socialt samspel mellan intervjuperson och informant skapar kunskap. Vilka svar som fås av informanten är till stor del avhängt av hur intervjupersonen ställer sina frågor. Lind (2014) menar att en förutsättning för att hitta, utveckla samt förstå ny kunskap är intervjupersonens personliga förförståelse. I vissa avseenden kan detta samtidigt stå i vägen för att kunna se nya saker. Att inte förlora informanternas egna meningar och tankar är viktigt under forskningsprocessen, menar Lind (2014). Intervjuguiderna (se bilaga 1 och 2) i denna studie är snarlika. En riktar sig till förskollärare och förskolechefer och en riktar sig till specialpedagoger. Guiden innefattar 9–10 huvudfrågor som ställts till alla informanter. Frågorna användes i resultatet som stöd för att få svar på studiens forskningsfrågor och dess syfte. Metoden i studien utgår från informanternas egna uppfattningar, och därav varierar följdfrågorna beroende på vilka svar informanterna ger på huvudfrågorna.

Studiens deltagare

Via tidigare kurser på specialpedagogprogrammet, samt via tidigare yrkeserfarenhet kontaktades informanterna på de olika förskolorna. I studien användes ett ickesannolikhetsurval, ett så kallat bekvämlighetsurval eller tillgänglighetsurval (Fejes & Thornberg, 2015). Detta valdes då det kontaktnät som skapats som studenter men även genom yrkeserfarenhet var användbart. Valet baserades på att tiden för studien var begränsad. Vill intervjupersonen få en så ingående beskrivning som möjligt av ett valt ämne så är en kvalitativ undersökning att föredra, enligt Kvale och Brinkmann (2014). Vidare pekare de på att i den här typen av undersökning är det viktigt att välja informanter med omsorg. I valet av informanter låg studiens syfte och frågeställningar som grund. Valet av 5 förskollärare, 5 förskolechefer och 4 specialpedagoger med inriktning förskola föll sig av att en bred spridning på uppfattningar och erfarenhet från olika yrkeskategorier var av intresse för studien. Avgränsningen hos förskolepedagoger till enbart förskollärare gjordes dels för att studiens tid var begränsad men också för att just förskollärarna har det pedagogiska ansvaret på avdelningarna (Skolverket, 2016). Förskolecheferna valdes för att de kunde ge en bild från dem som har ytterligare övergripande ansvar över den pedagogiska verksamheten (Skolverket, 2016). Specialpedagogernas utsagor var viktiga att få ta del av för att försöka förstå det gemensamma i arbetet med specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. Gemensamt för samtliga informanter oavsett yrkeskategorier var att de arbetar med eller mot förskolans barn.

Genomförande

Informanterna kontaktades antingen via mejl eller via telefon. Intervjutillfällena bokades på samma vis. I något fall ställdes frågan om deltagande personligen. I samband med frågan om deltagande bifogades information gällande studiens utformning samt syfte i ett följebrev (se bilaga 3). I följebrevet fanns kortfattad information om varför studien och intervjuerna skulle genomföras. Där stod även att informanterna hade möjlighet att avstå sitt deltagande om de så önskade (Ejlertsson, 2014). Intervjuerna

ägde rum på av informanterna valda platser (Lind, 2014), vilket för de flesta visade sig passa bäst på deras arbetsplatser under arbetstid. Detta då det var viktigt att det kändes tryggt för informanterna, samt att det var väsentligt att ta så lite tid ifrån informanterna som möjligt. I studien har det varit noga att vara flexibla och respektfulla mot informanterna då deras röster varit av stor vikt för studien. Informanterna har mötts på deras respektive förskola och intervjupersonerna har varit tillmötesgående gällande tid och plats. Totalt har nio till tio frågor ställts till deltagarna som besvarat frågorna (se bil 1-2.) muntligt. Dessa intervjuer har sedan analyserats och bearbetats utifrån de teorier som på förhand valts. Intervjuerna tog mellan 25–40 minuter. Intervjuerna spelades in via telefon för att underlätta informationsinsamlandet men också för att underlätta att vara närvarande och att kunna lyssna aktivt och transkribera efteråt. Ljudinspelningar kräver informanternas tillstånd vilket de informerades om innan varje intervju (Kvale & Brinkmann, 2014). Ingen av informanterna ifrågasatte detta med inspelning då de försäkrades om att inspelningen bara var till för att underlätta transkribering av data och för att underlätta aktivt lyssnande för att inte missa viktig information. Att spela in intervjuer via ljudinspelare är det mest förekommande sättet att hantera intervjuer på då intervjupersonen vill hålla fokus på ämnet och samtalsflödet, med ögonkontakt, tonfall och pauser (Kvale & Brinkmann, 2014).

Förskolecheferna kontaktades först för att hjälpa till att finna förskollärare samt för att de förhoppningsvis skulle underlätta för förskollärarna att komma från sina avdelningar under intervjuerna. Att få kontakt med förskolechefer och specialpedagoger var inga bekymmer men förskollärarna hade svårt att komma ifrån sina avdelningar trots att förskolecheferna hjälpte till. Till slut framträdde ändå ett balanserat urval med 5 förskollärare, 5 förskolechefer och 4 specialpedagoger som intervjuades. Intervjufrågorna fick samtliga informanter ta del av genom att de mejlades ut kort innan varje intervjutillfälle (bilaga 1 och 2). Detta val gjordes för att informanterna skulle känna sig väl förberedda samt att frågorna inte skulle komma som en överraskning. Efter avslutad intervju har det funnits möjlighet för både informanter och intervjupersoner att ställa följdfrågor via mejl/telefon/muntligen. Efter transkribering har analysarbetet startats, vilket utförts tillsammans. Efter analysen har nya teman uppkommit, vilka sedan har tematiserats och analyserats. Tematiseringen har gjorts då det skapar överskådlighet och struktur (Lind, 2014).

Samtliga intervjuer genomfördes enskilt med en intervjuperson och en informant, förutom en intervju där tre förskolechefer deltog. Anledningen till att en av intervjuerna blev en gruppintervju var på grund av tidsbrist från informanternas sida. Förslaget kom från dem själva då de var angelägna att delta men hade inte möjlighet att delta vid tre olika enskilda tillfällen. Det finns en del att ta i beaktande vid intervjuer som sker med flera deltagare. Om inte syftet är att just genomföra gruppintervjuer är det att föredra att genomföra intervjuer enskilt, då de tystlåtna har svårare att komma till tals i en gruppkonstellation (Trost, 2005). Det kan även vara så att vissa uppfattningar hålls tillbaka för att de ej vågar lyfta dem i ett större sammanhang. Etiken bör funderas kring när gruppintervjuer genomförs. Som intervjuperson har du tystnadsplikt i intervjusammanhanget, men det gäller inte för informanterna. Hur svaren tas emot och hanteras utanför rummet är svårt att kontrollera (Trost, 2005).

Databearbetning och analys

Studiens resultat bygger på utsagor och kunskap från de kvalitativa intervjuerna. Att finna mening i de utsagor som berättats ledde in studien på den valda analysmetoden som hämtat inspiration i hermeneutiken (Kvale & Brinkmann, 2014). Att förstå helheten för att sedan försöka hitta delar som bär avgörande mening i de komplexa utsagor som berättats är en del av analysen. Tolkning av data innebär att finna informationen som undersökningen är ute efter, som sedan leder till förståelse och en helhetsbild. Resultatet delades in i teman som ansågs vara bärande delar för studien och samtidigt tolkades och analyserades materialet via valda teorier och perspektiv. Syftet med studien var att undersöka vad intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. Genom studiens frågeställningar med koppling till intervjufrågorna lyssnades intervjuerna in och tematiserades för att säkerställa att det framkommit svar på det som studien ämnat undersöka (Kvale & Brinkmann, 2014). Studiens analys har i huvudsak

bestått av att lyssna in samtliga intervjuer för sig och transkribera för att kunna registrera och hitta viktiga delar i varje samtal. Sedan har sammanställningar gjorts för att hitta teman och mönster för att kunna skapa en helhetsbild. Att använda färgkodning kan möjliggöra sökandet av samband och olikheter inför analysarbetet av resultatet. Genom att se hur resultaten förhåller sig till varandra kan ett försök till att förstå vad informanterna vill ha sagt göras (Fejes & Thornberg, 2017). I diskussionen har resultatet analyserats mot studiens teorier, perspektiv och tidigare forskning för att skapa en helhetsbild av det insamlade materialet. Samtidigt skalades alla delar som inte var relevanta för studien bort (Trost, 2005).

Tillförlitlighet

Enligt Lind (2014) bör en bra intervju ge användbar information som i vetenskapliga sammanhang benämns som reliabilitet och validitet och det måste samtidigt finnas utrymme för andras granskning. Reliabilitet visar tillförlitligheten i undersökningen och reliabilitetens styrka mäts av att undersökningen kan göras om vid andra tillfällen av andra, och få likvärdiga resultat (Kvale & Brinkmann, 2014). Att återskapa kvalitativa, öppna intervjuer som använts i denna studie, med identiskt resultat är inte troligt då personliga tankar och åsikter kan förändras över tid. Reliabiliteten har inte samma vikt i kvalitativ forskning som i kvantitativ (Lind, 2014). Reliabiliteten i studien ökade genom att båda spelade in och tolkade det insamlade materialet från olika håll. Hur väl det mäts som påstått sig mätas kan anges med begreppet validitet (Kvale & Brinkmann, 2014). Hur trovärdigheten i informanternas uttalanden samt hur stämningen under intervjun påverkar samtalet behöver intervjupersonen fundera över (Wibeck, 2010). Samtliga intervjuer genomfördes med en öppen och god stämning vilket kan ha stärkt studiens validitet på så vis att informanterna verkade avslappnade nog att uttrycka sina åsikter. Huruvida platsen för intervjun känns bekväm eller inte påverkar också validiteten poängterar Wibeck (2010). Informanterna valde själva platser som de kände sig bekväma med och intervjupersonerna åkte runt till respektive intervju. Att beskriva sanningen är validitet i kvalitativa undersökningar, poängterar Kvale och Brinkmann (2014). Företeelser upptäcks genom att tolka och förstå informantens utsagor och beskriva deras uppfattningar och det är deras sanning. Intervjupersonerna kan aldrig helt säkerställa att informanterna svarat det som de verkligen tyckt eller om de svarat det som de trott varit intressant för studien. Under intervjutillfällena kan dock trovärdigheten ha stärkts genom att det ställdes förtydligande följdfrågor. Enligt Kvale och Brinkmann handlar reliabilitet om tillförlitlighet och denna studiers reliabilitet kan ha stärkts genom att både ha en tematiserad intervjuguide samtidigt som det ställdes förtydligande underfrågor och dessutom spelades intervjuerna in.

Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2012) har formulerat etiska linjer för forskning. Dessa innehåller fyra huvudkrav: informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav. Här följer en beskrivning av kraven och av hur dessa tagits i beaktande i undersökningen. Informationskravet innebär att intervjupersonerna måste informera deltagarna om deras roll i undersökningen och villkoren för deltagandet. Informanterna informerades via ett följebrev mejlledes och försäkrade innan intervjuerna startade att de hade läst brevet. Samtyckeskravet innebär att de som deltar i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan och det ligger därför på intervjupersonens ansvar att be om deltagarens samtycke. Deltagaren har dessutom rätt att själv bestämma hur länge och på vilka villkor hen deltar och kan när som helst avbryta sitt deltagande. Kontakten med intervjupersonerna har skett via mejl eller telefon. Deltagarna informerades såväl via följebrev som muntligen om att studien är ett examensarbete inom specialpedagogprogrammet på Stockholms universitet och att den handlar om specialpedagogens yrkesroll samt om specialpedagogiska insatser. Frågan ställdes om intresse fanns av att delta i form av en intervju. Konfidentialitetskravet innebär att personliga uppgifter om de individer som ingår i en undersökning ska ges största möjliga konfidentialitet och förvaras så att inga obehöriga kan ta del av dem. I urvalet av intervjupersonerna togs hänsyn till konfidentialitetskravet genom att välja personer som är verksamma i olika delar av landet. På så vis minskade risken att informationen går att härleda. I texten förekommer inga namn på informanterna då det inte var intressant för studien om vem

som sade vad, utan det viktiga var vad en viss yrkesgrupp sa i en viss fråga. Deltagandet har varit frivilligt för alla informanter. När sedan ljudmaterialet från intervjuerna transkriberades byttes namnen ut mot deras yrkestitel; specialpedagog, förskollärare och förskolechef. Såväl ljudmaterialet som det transkriberade materialet förvaras så att ingen obehörig kan ta del av det och kommer att förstöras så snart studien är avslutad. Alla delar som inte tillfört studien något samt känslig eller konfidentiell information, har i hänsyn till informanterna tagits bort. Nyttjandekravet innebär att de uppgifter om enskilda personer som samlas in under en undersökning endast får användas i forskningsändamål. De uppgifter som intervjupersonerna i studien har lämnat kommer endast att användas till den här undersökningen (Vetenskapsrådet, 2012).

Resultat

I det här avsnittet kommer redogöras för de delar av det insamlade kvalitativa intervjumaterialet som är relevanta för studiens syfte och frågeställningar. Syftet med studien är att undersöka vad intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. Dessa frågeställningar har varit motorn i studien och de som ämnats svara på i resultatet:

- Vilka förhållningssätt krävs för ett fungerande specialpedagogiskt arbete för varje barn i förskolan enligt informanterna?
- Vilka uppgifter ingår i en specialpedagogs yrkespraktik i förskolan enligt informanterna?

Resultatet bygger på de teman som uppstod under arbetet med den tidigare forskningen. I slutet av resultatet görs en koppling tillbaka till studiens syfte och frågeställningar, samtidigt som avsikten varit att låta detta genomsyra hela resultatet. Under de olika teman som resultatet presenterar görs en ansats att besvara samtliga frågeställningar. I resultatet återfinns delar av specialpedagogernas, förskollärarnas och förskolechefernas beskrivningar av *hinder för specialpedagogiska insatser*, *specialpedagogiska insatser* samt *specialpedagogens roll i förskolan*. Dessa är sedan kopplade till studiens syfte och frågeställningar. Nya teman som uppstod i arbetet med resultatet presenteras, där *samarbete och relationer* som uppstår mellan specialpedagoger, förskollärare, barn, förskolechefer och föräldrar beskrivs samt *förskolans organisation*. På slutet av varje tema görs en kort sammanfattning. Slutligen presenteras en sammanfattning av hela resultatet. Fejes och Thornberg (2017) förtydligar att i analysarbetet är det viktigt att pendla mellan teoretisk ansats och en sensibilitet inför det studerade. Fejes och Thornberg pekar på att en av de viktigaste frågorna under analysarbetet är att försöka förstå vad informanternas main concern är. Genom det insamlade materialet behöver intervjupersonen försöka förstå vad som är viktigt för informanten, vad de vill som ska förstås och särskilt lyftas fram.

Hinder för specialpedagogiska insatser

Nedan följer de resultat som fanns under arbetet med temat hinder för specialpedagogiska insatser. En enad uppfattning bland såväl specialpedagogerna som förskollärarna är att de upplever barngrupperna som stora. De pekade på att om barngrupperna vore mindre så skulle det finnas mer tid att arbeta förebyggande. Flera av förskollärarna lyfter att de stora barngrupperna försvårar arbetet med att tillgodose varje barns behov. En specialpedagog lyfter att om barngrupperna vore mindre och om det fanns fler pedagoger på förskolorna så skulle både barn och vuxna må bättre. Hen beskriver att väldigt många pedagoger som hen möter är stressade vilket i sin tur även påverkar barnen negativt. I den bästa av världar skulle hen önska mindre barngrupper och tillräckligt med pedagoger. En annan specialpedagog lyfter vikten av att barngrupperna blir mindre. Hen lyfter en aspekt då hen pekar på antalet pedagoger. Hen säger att:

...det är inte alltid det bästa att ha för många vuxna heller för det blir för många relationer för barnet att knyta an till...men tillräckligt många vuxna.

Vidare lyfter specialpedagogerna tidsbristen som en stressfaktor. En av specialpedagogerna menar att hen har tid men att det är pedagogerna som sällan hinner ses eller mejla. Specialpedagogerna pekar på att det är viktigt att det finns tid att vara ute i verksamheten, samt att ha uppföljande möten och utvärdera de insatser som satts in. Många av förskollärarna pekar på vikten av rätt förutsättningar för samarbete. En av förskollärarna menar att de måste finnas möjlighet att kunna gå ifrån avdelningen samt att kunna få in vikarier. Hen menar att det inte får bli ett stressmoment. En annan förskollärare lyfter samma problematik när hen säger:

Om man ändå får drömma, just nu är det väldigt dåligt med vikarier, finns nästan ingen att få tag i. En vikariepool med trygga individer för barnen vore inte fel, för att göra det andra möjligt.

En av förskollärarna lyfter vikten av att få rätt resurser för att få chansen att arbeta mer förebyggande. En annan av specialpedagogerna beskriver hur hen ser på specialpedagogiskt arbete;

../..alla bitar behöver hänga ihop för att det ska bli ett väl fungerande specialpedagogiskt arbete på förskolorna...resurser...tid...förhållningssätt...kompetens...fortbildning...rimlig personaltäthet...mindre barngrupper...och att alla strävar åt samma håll...samsynen../..

Sammanfattning av hinder för specialpedagogiska insatser

I resultatet kan utläsas att samtliga pedagoger strävar efter att göra sitt bästa vilket de ibland uttrycker vara omöjligt. Det kan i sin tur leda till en känsla av hjälplöshet, då de befintliga resurserna inte är tillfredsställande. Av de resultat som framkommit i intervjuerna kan utläsas att pedagogerna inte alltid har tid att möta varje barn utifrån deras behov vilket skapar en känsla av otillräcklighet. När det även saknas tid att träffa specialpedagogen blir arbetet än svårare, enligt både specialpedagogerna och förskollärarna. När pedagogerna tappar tron på den egna förmågan, efterfrågas ofta det specialpedagogiska stödet vilket ställer höga krav på specialpedagogens kompetens i såväl relationer till barn som till pedagoger. I detta tema kunde avläsas att på grund av den stundvis stressade situation som råder i dagens förskola blir det svårt att möta alla barns behov av stöd. Specialpedagoger vittnar om att förskolepedagoger sällan har tid att mötas. Detta bidrar till att specialpedagog såväl som förskolepedagoger får svårt att leva upp till de krav och förväntningar som finns.

Specialpedagogiska insatser

Nedan följer en presentation av resultat av det andra temat som handlar om vad specialpedagoger, förskolechefer och förskollärare anser vara viktigt för genomförandet av specialpedagogiska insatser i förskolan. Samtliga informanter menar att en väg till fungerande specialpedagogiska insatser kan vara kompetensutveckling, men även nätverk både för specialpedagoger och pedagoger beskrivs som viktiga. En förskollärare uttrycker:

Man måste bli bättre på att använda de kompetenser som finns hos personalen...någon är jättebra på det här med att bygga upp lärmiljöer, andra kan det här med digitala hjälpmedel som kan gagna barn i behov av särskilt stöd osv../..

Vidare pekar specialpedagogerna på att om pedagogerna går ifrån att se att problemen ligger hos barnen, och istället värderar sig själva, har de kommit långt. De kan då kliva tillbaka ett steg och stressa ner och kan då fundera över vad som egentligen är problematiskt. En specialpedagog säger att det är viktigt att lyfta bort svårigheterna från barnet och inse att det inte är barnet i sig som är problematiskt utan att dess behov är situationsbundna. Hen poängterar samtidigt att det är viktigt att fundera över hur vuxna förhåller sig till barnen och pratar om dem eller till dem. I många fall pratas över deras huvuden. Specialpedagogerna lyfter att det är viktigt att pedagogerna har samma grund att utgå ifrån. De beskriver att om ett arbetslag fungerar väl, sätter de värde på den gemensamma reflektionen. De beskriver att det märks om arbetslaget har pratat ihop sig och om de skapat en samsyn. I en av kommunerna har det arbetats utifrån en viss bok, där alla pedagogerna har fått samma grund. Syftet med det är att skapa en samsyn till att skapa bra förutsättningar för att kunna jobba specialpedagogiskt med alla barn. En specialpedagog beskriver det som att det tas ett gemensamt grepp för att nå alla när det arbetas på ett sådant här sätt med att alla får samma grund. Ändå beskriver hen att det är svårt för pedagoger att läsa sig till hur hen ska förhålla sig till barnen men hen beskriver att det underlättar om alla har samma grund.

Samtliga informanter är överens om att specialpedagogiken inte ska handla om att lösa akuta situationer och att det behöver medvetandegöras att det inte finns några universallösningar, inget facit, utan att det är viktigt att prova sig fram vid arbete med barn. En av förskolecheferna uttrycker:

../..det handlar inte om att nån person ska komma utifrån och trolla utan det handlar om att de ska bli medvetna om vad de själva gör och varför och hur...och att man kan få en specialpedagog och bolla med...men det är inte den som är trollspöt.

Några förskolechefer lyfter vikten av det förebyggande arbetet. De pekar på att det sällan blir av, utan att det mest blir att släcka bränder i verksamheten. De beskriver att specialpedagoger arbetar mer åtgärdande än förebyggande. Samtliga av dem lyfter att förebyggande arbete ihop med återkommande specialpedagogisk fortbildning av pedagogerna skulle höja kvaliteten på det specialpedagogiska arbetet på förskolorna. Ett förslag från förskolecheferna är att specialpedagoger kan hålla i föreläsningar där de tex berättar om olika anpassningar som kan göras på avdelningarna. De lyfter också att specialpedagogerna bör vara de som håller i trådarna kring att ta fram kvalitativ litteratur och aktuella föreläsare.

Det pratas ju hela tiden om att specialpedagogen ska jobba förebyggande...men det blir ju inte så, det blir mer hands on. Specialpedagogen kallas in när behovet redan finns../..

Vidare pekar flera specialpedagoger och förskolechefer på att det förebyggande arbetet borde genomsyra hela verksamheten. En av specialpedagogerna uttrycker att om inte samsynen och empatin för barnen finns så kommer pedagogerna ingen vart. Hen lyfter lågaffektivt bemötande, förhållningssätt och relationer som viktiga faktorer i att förstå att alla beteenden står för någonting och att det är vuxna som måste anpassa sig efter barnen och inte tvärtom. Barnen säger med sitt beteende: hjälp mig. En specialpedagog uttrycker:

Återigen det här med förebyggande, det är inga bitar som är separata, allt måste som ett kugghjul haka i varandra../..

Flertalet informanter lyfter olika typer av anpassningar som är viktiga inte bara för barn i behov av särskilt stöd utan som ofta är bra för alla barn. Bildstöd, modellhandledning och seriesamtal är exempel på specialpedagogiska insatser som används på de olika förskolorna.

Ett mönster i samtliga intervjuer är att alla vill gå ifrån att se individen som ett problem. Istället lyfts hur man kan arbeta kring barnet och anpassa så att verksamheten rymmer alla olika individer och deras behov. En av förskollärarna uttrycker:

Det viktiga är att kunna anpassa miljön för ALLA barn. Att se hur man ska kunna stödja alla barns olika sätt och olika förmågor att vara i sin barngrupp../..att få in att det också blir ett förebyggande tänk...att man tänker helheten som grupp...och hur kan vi ändra vårt arbetssätt...hur kan man anpassa miljön för att det ska passa alla barn../..

Sammanfattning specialpedagogiska insatser

Samtliga informanter är överens om att olika typer av nätverkande är viktigt och även att observera varandra. Att en specialpedagog kommer in och observerar barngruppen som de sedan får reflektera kring är även det ett återkommande mönster i informanternas utsagor. Vidare är samtliga informanterna överens om att det förebyggande arbetet är det som är av störst vikt i förskolan. Informanterna pekar också på vikten av att skifta fokus, från att se barnet som bärare av problem till att se det som situationsbundet.

Specialpedagogens roll och uppdrag i förskolan

I studiens tredje tema används både begreppen roll och uppdrag kopplat till specialpedagogen i förskolan eftersom det är skilda företeelser. Uppdrag är vad som tilldelas uppifrån (Examensordningen, SFS 2007:638, Skollagen, 2010:800) och en roll tilldelas i relation till andra. Däremot används begreppen parallellt i resultatet då informanterna pendlar mellan att använda dem i sina utsagor. Följaktligen påverkas specialpedagogens roll av hur hen utför sitt uppdrag. I detta tema blir det relevant att lyfta frågeställningen som berör vilka kompetenser som förskolepedagoger förväntar sig att

specialpedagogen har samt hur denna bidrar till det specialpedagogiska arbetet. I informanternas beskrivningar av vad som ligger i specialpedagogens uppdrag i förskolan lyfts delar som även kan kopplas till en önskvärd roll hos densamme.

Ett återkommande tema hos informanterna är att det ligger i specialpedagogens roll att vara någon att utbyta tankar och funderingar med, både för pedagoger och för förskolechefer. Det lyfts samtidigt att specialpedagogen behöver stötta i diskussioner om det enskilda barnet. Både förskollärare och förskolechefer ser den specialpedagogiska kompetensen hos specialpedagoger som ett stöd för att skapa tillfällen till att ventilera och rådfråga kring enskilda barn. Kompetensen kan även användas som stöd till hela arbetslaget samt i stöd kring arbete med barngrupp, menar de. En av förskolecheferna uttrycker:

../..alltså i min bästa värld så kommer specialpedagogen ut i varje arbetslag och handleder arbetslaget ../.. och i det samtalet kommer specialpedagogen utkristallisera vilka barn...alltså...det här barnet kommer inte till sin rätt därför att...eller de här pedagogerna har gjort det och det och det som vi nu har pratat om vid tre tillfällen...och barnet svarar inte på det...varför gör det inte det?

Specialpedagogerna uttrycker sig som att de är representanter för barnen och att det viktigaste för dem när de arbetar mot förskolorna är att stå på barnens sida och vara ett språkrör för dem. En viktig uppgift enligt specialpedagogerna själva är att de ska se till att alla barn får en rättvis chans oavsett förutsättningar. Miljön är ett återkommande tema, att specialpedagogerna själva tycker att det är en viktig del att arbeta med när de kommer ut på avdelningarna.

../.. gå bort från det här att barnet är `problemet`...att vända på det...../..hur kan jag anpassa mitt förhållningssätt...hur kan jag ändra miljön ...hur kan vi strukturera.../ ...hur kan vi förbereda...alla de här bitarna. /...det är inte barnen vi kan ändra på utan på oss själva.

Merparten av informanterna berättar att i specialpedagogens uppdrag ingår det att delta i samtal med föräldrar till barn i behov av särskilt stöd. Föräldrarna kopplas in i samband med att det beslutas att pedagogerna ska få specialpedagogens hjälp att bemöta deras barn. Både förskollärarna och förskolecheferna ser det som en tillgång när specialpedagogen kan vara med och bidra med sitt perspektiv och sin kompetens. Viktigt är att alla går mot samma mål, att barnet ska lyckas. Några av förskolecheferna lyfter att det kan ligga på specialpedagogens ansvar att säga känsliga saker och uttrycker att det kan vara nödvändigt att någon ibland kommer utifrån och hjälper till i detta avseende.

Specialpedagogen ska sätta ord på saker utan att värdera det. Man måste också tillsammans med personalen och föräldrar kunna läsa av om det finns en ingång till lite svårare delar. Annars är den relation man byggt upp borta.

En del av förskollärarna beskriver att de vill ha bekräftelse från specialpedagogen att de är på rätt spår, att de besitter en specialpedagogisk kompetens själva på sin avdelning, men behöver höra att de ska fortsätta i samma banor. De beskriver att de behöver få någon att diskutera med då det ibland kan uppstå en hemmablindhet för vilket arbete som faktiskt utförs på avdelningen. En utomstående person, som en specialpedagog kan möjligen se saker på ett annat sätt. En förskollärare uttrycker:

Ibland kanske man behöver hjälp att veta vad man kan göra själv på avdelningen specialpedagogiskt och vad man kan ta in specialpedagogen till. Det är inte så lätt att veta ibland.

Även förskolecheferna tar upp denna del då de beskriver att många pedagoger vill ha stöd att se med andra ögon på sitt arbete. De beskriver att pedagogerna har rätt verktyg men att de behöver bekräftelse på att de är på rätt spår.

Förskolecheferna uttrycker att det borde ligga i specialpedagogens roll att besitta en viss auktoritet och berätta hur pedagogerna ska arbeta ute på förskolorna och vad de ska undvika i sina arbetssätt gentemot barnen. Förskolecheferna poängterar vikten av att specialpedagogen är tydlig i sina formuleringar. De beskriver att som specialpedagog krävs tydlighet i mötet med pedagogerna och frågan bör ställas till

pedagogerna kring vad de gjort för anpassningar på sina avdelningar. Det är viktigt att vara tydlig med att det inte är specialpedagoger som kommer ibland som ska göra anpassningar utan att det måste ske i det vardagliga arbetet av pedagogerna. Merparten av förskolecheferna uttrycker att det ligger en viss makt bakom specialpedagogens ord och i pedagogiska avseenden så väger specialpedagogens ord betydligt tyngre än förskolechefens, enligt dem. De beskriver att de ibland inte når fram till pedagogerna som chefer. Då kan specialpedagogen komma och upprepa samma sak men då fastnar det på ett annat vis. En förskolechef uttrycker:

../. Det kan också vara så att när jag som chef säger något till pedagogerna så har det inte hunnit landa hos dem än, så säger specialpedagogen det också och då blir det plötsligt en större relevans i det hela. Ibland kan jag som chef säga till specialpedagogen...kan inte du trycka lite extra på det här för de lyssnar mer på dig. Dina ord väger tyngre här. Vi ska ju ändå åt samma mål.

Specialpedagogerna själva beskriver en annan riktning då de vill stärka pedagogerna och lyfta det som är bra och uttrycker sig som att deras uppgift är att se till att även pedagogerna känner att de lyckats möta barnen efter deras alla olika förutsättningar. En specialpedagog uttrycker:

I mitt uppdrag ingår att både se barnet och den vuxne och tillsammans försöka hitta kommunikationen och samspelet. Jag behöver handleda så att personalen hittar verktyg att hantera sin arbetssituation. Jag behöver tydliggöra vad personalen gör som är bra och vad de behöver utveckla... jag måste vara lyhörd.

Flera av informanterna beskrev specialpedagogens kompetens som ett viktigt redskap, att de förväntar sig att hen ska ligga i framkant vad gäller utbildning och kunskap kring specialpedagogik. En förskolechef lyfter:

../.En viktig del av specialpedagogens uppdrag är att hålla oss andra a jour med forskningsvärlden. Att ta hit bra och viktiga föreläsare...hitta användbar litteratur. Ligga i framkant och bejaka vad vi behöver i det stora../.Som specialpedagog har du kanske mer tid att leta efter sådana här saker och knyta ihop saker../.

Specialpedagogen kommer oftast ut och observerar barngruppen under en del av dagen, vilket såväl förskollärare som förskolechefer beskriver som en viktig uppgift. När observationen är gjord så återkopplar specialpedagogen vad hen observerat, helst till hela arbetslaget och i vissa fall till en pedagog som är ansvarspedagog till något barn som det finns oro kring. Observationen kan också bestå i att undersöka vilka arbetssätt och förhållningssätt som finns i ett arbetslag. Det ska vara ett reflekterande samtal specialpedagogen och pedagogerna emellan efteråt, poängterar flera av informanterna. I vissa fall är det även viktigt att förskolechef medverkar, uttrycker både specialpedagoger och förskollärare. I samtalet diskuteras även möjligheter att förbättra situationen och vilka eventuella åtgärder som kan vidtas. En tid senare görs en uppföljning, vilket varierar utifrån uppdragets natur. Pedagogerna och specialpedagogen träffas igen för att prata om hur situationen har utvecklats. Flera av intervjupersonerna påpekar vikten av uppföljning.

../.Vad jag tycker är väldigt värdefullt är när specialpedagogen kommer och observerar, och sen får man sitta ner, och då kan man också få tänka till lite../. Man ser så mycket mer när man stannar upp och observerar tex relationer. Sen måste man träffas snart igen så att inte allt rinner ut i sanden../.

Sammanfattning specialpedagogens roll och uppdrag i förskolan

En av de viktigare uppgifterna i en specialpedagogs roll enligt förskollärarna, är att finnas som ett stöd, ett bollplank, att komma med råd men även bekräfta och stärka pedagogerna då de gjort ett bra arbete. Att observationer är viktigt lyfter både förskollärare och förskolechefer, både för att se på specifika barn, men även för att observera arbetslag för att på så sätt titta närmare på vilka arbetssätt som skulle kunna vara lyckade. Uppföljning är viktigt enligt informanterna, att inte låta arbetet rinna ut i sanden.

Informanterna lyfter även fram vikten av att specialpedagogen tar fram aktuell forskning, att ligga i framkant.

Förskolans organisation

Detta tema uppstod i arbetet med resultatet då flera av informanterna lyfter organisationen som en viktig del i det specialpedagogiska arbetet. I detta tema framkom att arbetet organiseras på olika sätt. En av förskolecheferna lyfter att specialpedagogik inte bara ska komma utifrån utan det ska finnas i de befintliga grupperna. Hen beskriver att det specialpedagogiska arbetet ska bedrivas ute på avdelningarna och sedan kan det komma in specialpedagoger och stötta i detta arbete. Hen poängterar att det är viktigt att förstå att specialpedagogiska insatser verkligen inte ska utföras enbart av någon med specialpedagogisk utbildning. Viss specialpedagogisk kompetens borde alla ha som arbetar inom förskolan, menar hen.

Informanterna ger uttryck för olika tankar och åsikter kring om specialpedagogen ska komma utifrån, centralt eller om de ska vara anställda på förskolorna och arbeta inifrån. Några informanter, både förskollärare och förskolechefer lyfter utifrånsperspektivet som verksamt. En förskolechef uttrycker:

Specialpedagogen ska komma utifrån, inte vara en i arbetslaget.../..se med lite andra ögon.../..Utanförsperspektivet blir till hjälp för arbetslaget...och kommer du utifrån...och är en god specialpedagog ...så blir du också lyssnad till...och jag upplever att viljan finns överallt till att ta till sig det specialpedagogen säger...om man hittar förtroendet för henne...så vill man använda sig av det.../..man vill ha nån annans syn utifrån.../..

Medan några förskolechefer och förskollärare uttryckte sig i motsatt riktning. En förskolechef uttrycker:

Jag har lite dålig erfarenhet av det centrala teamet, när dom bara kommer utifrån så här.../..så tycker jag att den här är den bästa när man har en specialpedagog som känner verksamheten inifrån och som är specialpedagog men i grunden förskollärare... så har du en annan insikt, vad är det egentligen pedagogerna brottas dagligen? Så att man inte kommer med helt orimliga krav och lägger på ”det här måste ni göra punkt slut.../.. Utan att det verkligen blir en förståelse inifrån.../..

En av förskolecheferna uttrycker att det vore fantastiskt att ha en specialpedagog knuten till varje enhet. Hen beskriver att om det skulle möjliggöra ett betydligt närmre samarbete samtidigt som det skulle bana väg för ett förebyggande arbete i långt högre grad än vad som var möjligt inom den befintliga organisationen i hans kommun där specialpedagogerna är anställda centralt.

Sammanfattning förskolans organisation

I detta tema framkommer att det råder olika meningar kring huruvida specialpedagogen ska komma utifrån eller finnas nära knuten till förskolan. Både förskollärare och förskolechefer menar att det är viktigt att få ett utifrånsperspektiv, men att de samtidigt ville ha specialpedagogen nära knuten till sin verksamhet. En av specialpedagogerna menar att det inte är bra att skapa sig för nära relation med förskollärarna. Hen menar att det då kan vara svårt att utöva sin profession då den ibland kan kräva att specialpedagogen ställer krav.

Samarbete och relationer

Detta tema uppstod under arbetet med resultatet. Temat delades upp i två delar; *samarbete* och *relationer*. Varje undertema har en egen kort sammanfattning. I denna del blir studiens syfte som tydligast då studien ämnar undersöka vad intervjuade personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan.

Samarbete

Att vara en länk mellan olika instanser är en av de arbetsuppgifter som bidrar till att utforma specialpedagogens yrkesroll enligt informanterna. I denna resultatdel belyses det som informanterna pekar på som en viktig del gällande vilka uppgifter som ingår i en specialpedagogs yrkespraktik. Främst förskolecheferna och specialpedagogerna själva uttrycker att kontakten med andra berörda yrkeskategorier är en viktig del av deras specialpedagogiska uppdrag. Vikten av att ha god kontakt med externa instanser som logopedmottagning, barnavårdscentral och socialtjänst nämns under flera av intervjuerna. Det beskrivs av en av specialpedagogerna att samarbetet med logoped skulle kunna utvecklas särskilt eftersom hen beskriver att väldigt många barn träffar just den yrkeskategorin. Hen beskriver samtidigt att gemensamma nätverk mellan tex BVC, förskola och föräldrar vore verksamt. I somliga fall kanske även socialtjänsten och psykologer och läkare via habiliteringen är relevant att samverka med för att få en helhetsbild kring barnet.

Ett mönster är att det beskrivs att det borde finnas fler anställda specialpedagoger ute på förskolorna för att kunna arbeta förebyggande med tidiga insatser. Det här beskriver samtliga förskollärare, förskolechefer och specialpedagoger. Någon av förskollärarna uttrycker att det låter bra på papper med tidiga insatser men att det i verkligheten inte fungerar som det borde. Flera av förskolecheferna uttrycker att förebyggande arbete vore att föredra istället för att komma ut när det redan uppstått krissituationer.

Att kunna samarbeta i ett arbetslag är viktigt i förskolan då barn med sina olika behov behöver mötas av olika vuxna. Att vara olika i ett arbetslag kan vara värdefullt när fokus behövs läggas på rätt saker. En förskollärare uttrycker komplexiteten i att arbeta i ett arbetslag. Hen beskriver att alla måste se varandras styrkor istället för att fokusera på de brister som finns. En av specialpedagogerna uttrycker att samarbete är det väsentliga för att ett arbetslag ska fungera. Om detta inte fungerar beskriver hen att det lätt blir så att barnen spelar ut de vuxna mot varandra. Hen beskriver att det känns i luften på en avdelning om samarbetet fungerar eller inte. Samarbete mellan specialpedagoger och förskolechefer kommer upp i de flesta av intervjuerna. Det lyfts att regelbundna möten mellan specialpedagoger och chefer är önskvärt från båda håll. Det lyfts att ett tillitsfullt, nära samarbete dem emellan är viktigt för att skapa en samsyn kring vad som behövs ute på avdelningarna, så att specialpedagogen når fram till pedagogerna. En specialpedagog uttrycker:

Det är ju bra att jag som specialpedagog har ett nära samarbete med förskolecheferna...det kan ju alltid utvecklas såklart...men vi har ett bra samarbete...för även om alla tänker och tycker olika så har vi ändå samma...grund.../..

En av förskollärarna uttrycker att det behövs ett bra samarbete mellan pedagoger och ledning men också mellan specialpedagog och ledning så att alla är med på samma bana. De flesta av förskollärarna och förskolecheferna uttrycker att det får ut mycket av samarbete med specialpedagoger men inte riktigt alla är överens. En förskolechef uttryckte att hen var missnöjd med kommunikationen med specialpedagogen hen mött.

Jag försökte nå specialpedagogen men nådde inte fram. Vi hade väldigt få möten och ärenden. Samarbetet funkade inte för att det fanns för lite tid och fokus låg på fel saker. Alldeles för lite specialpedagogik i praktik. Så kan man säga.

En av förskollärarna uttrycker även hen ett missnöje kring sitt samarbete med specialpedagog i att hen tyckte att det inte händer särskilt mycket när specialpedagogen kommer ut på avdelningen. Hen beskriver att hen redan vet på förhand vad som kommer sägas och då blir det meningslöst att sitta i möte efter möte och lyssna på samma saker som hen redan vet. Hen erkänner dock ändå att det ibland kan komma fram lite nya saker i mötena med specialpedagogen som även hen kan utvecklas av. En av förskolecheferna summerade samsynsdelarna på ett tydligt sätt.

Det är väldigt viktigt att vi ser varandra som medarbetare inte motarbetare. Att vi vill mot samma mål för barnens bästa.

Relationer

Flerparten av informanterna uttrycker att kvalitativa relationer är en bärande del av deras olika yrken. På förskolan beskrivs relationer som viktiga i flera avseenden. Mellan vuxna och barn, mellan specialpedagog och pedagoger och mellan pedagoger/ specialpedagog och föräldrar. Specialpedagogerna uttrycker just relationsskapande som grunden i sitt yrke. En specialpedagog beskriver att det är viktigt att hen inte blir någon som bara dyker upp utan att det finns en förtroendefull relation hen och pedagogerna emellan. Även förskollärarna poängterar relationers betydelse då flera lyfter relationen mellan pedagog och barn som grundläggande för allt pedagogiskt arbete. En förskollärare uttrycker:

Det är så viktigt att man skapar en relation med barnen så att de känner att de vill gå till dig.../..det är extra viktigt med de här barnen som behöver mycket...att de känner...jag tycker om dig men jag tycker kanske inte alltid om det du gör...när du har skapat den relationen...då kan du med en blick bara titta...ah just det...det blev lite tokigt nu...eller man kan bara lägga en hand eller nånting på...så vet de...det är så viktigt!

Respekt och tillit är ord som återkommer i intervjuerna kopplat till just relationer. Flera av informanterna beskriver att när samarbete fungerar så beror det på att det finns tillit i relationerna vilket skapar en trygghet i alla roller. När alla känner sig trygga i sina respektive roller är det samtidigt lättare att möta tex föräldrar. Någon av förskollärarna uttryckte att tilliten till specialpedagogen är viktig. Hen beskriver att som pedagog måste tillit finnas i att vissa saker som lyfts under handledning inte tas vidare till chefen, att det stannar på handledningstillfällena. En specialpedagog uttryckte i sin tur vikten av att lyssna och visa respekt för dem hen möter i sin profession.

Om jag kommer utifrån som handledare är det viktigt att jag har respekt för dem jag möter och kan lyssna och samtidigt hitta vägen till personalen så att de inte känner att de har gjort något dåligt arbete. Det är jätteviktigt. Det är samma sak när man samtalar med föräldrar och ibland när det finns svåra samtal med föräldrar. Då måste man som specialpedagog bestämma mål tillsammans med personalen vem som intar vilken roll och vem som ansvarar för vad.../..

Sammanfattning samarbete och relationer

I detta tema pekar samtliga informanter på vikten av respekt och tillit för att skapa förtroende för varandra men även för att få till stånd ett gott samarbete. En av specialpedagogerna uttrycker vikten av att lyssna och att visa respekt för dem hen möter i sin profession. Flera av informanterna uttrycker att kvalitativa relationer är en viktig del av deras olika yrken. Inom förskolan beskrivs relationer som viktiga i flera olika avseenden, både mellan vuxna och barn, mellan specialpedagog och pedagoger och mellan pedagoger/specialpedagog och föräldrar. En av förskollärarna uttrycker att det är viktigt att känna tillit till specialpedagogen i handledningssituationen, att det finns en så pass bra relation att det som sägs inte förs vidare till exempelvis förskolechefen.

Sammanfattning Resultat

Syftet med studien var att undersöka vad intervjuade personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. I förskollärarnas, förskolechefernas och specialpedagogernas utsagor lyfts vissa delar som särskilt relevanta när specialpedagogiska insatser i förskolan kommer på tal. Ett återkommande tema är hinder för specialpedagogiska insatser, såsom stress och tidsbrist. Att inte få tid och möjlighet att komma ifrån verksamheten och möta specialpedagogen är ett hinder för flera av förskollärarna i studien. I ett annat återkommande tema lyfts istället specialpedagogiska insatser där samverkan och handledning från specialpedagog får ta stor plats. Tidiga interventioner är en viktig del av detta tema. Förskolans organisation diskuteras återkommande då några anser att specialpedagogen ska vara anställd lokalt, nära verksamheten medan andra tycker det motsatta, att hen ska anställas centralt och arbeta utifrån. I koppling till förebyggande arbete så anser de som lyfter att specialpedagogen ska vara anställd inifrån,

att det finns större möjligheter att arbeta nära barnen med tidiga insatser. De som anser det motsatta lyfter istället att specialpedagogen kan komma alltför nära om hen anställs lokalt och därför behövs ett centralt utifrånperspektiv där det är möjligt att hålla ett mer professionellt avstånd och se på verksamheten med objektiva ögon utifrån. Samarbete och relationer är återkommande teman så även det specialpedagogiska uppdraget i förskolan. Specialpedagogens roll i verksamheten påverkas av hur samarbetet mellan förskolan och specialpedagogen ser ut. Det specialpedagogiska uppdraget och förhållningssätt diskuteras under samtliga intervjuer. I koppling till ovanstående organisatoriska delar blir det en intressant fråga huruvida specialpedagogen anses vara en expert som rings in utifrån eller om hen är en kollega som ingår i vardagliga verksamheten. Det diskuteras vilka specialpedagogiska uppgifter som är specialpedagogens och vilka som ska genomföras av förskolans pedagoger inom verksamheten. I informanternas utsagor beskrivs de relationer som uppstår omkring specialpedagogen, med pedagoger samt med barn och föräldrar. Sammantaget så ger alla ovan nämnda faktorer en bild av specialpedagogens roll och uppdrag i förskolan enligt informanterna. Det ger också en beskrivning av specialpedagogiska insatser för alla barn som ligger inom ramen för specialpedagogens uppdrag men också vad som kan göras av pedagogerna ute på avdelningarna. Förväntningar från ledning, pedagoger och föräldrar bidrar till att forma specialpedagogens roll vilken samtidigt påverkas av organisatoriska beslut i den verksamhet hen befinner sig i.

Diskussion

Det här avsnittet inleds med en diskussion kring vad studiens resultat kan säga om specialpedagogens roll och uppdrag inom förskolan i allmänhet, och inom de valda förskolorna i synnerhet. Informanternas utsagor jämförs med vad som fanns i tidigare forskning. Resultat och metod diskuteras i detta avslutande avsnitt. Resultatdiskussionen är strukturerad med hjälp av de teman som använts under såväl tidigare forskning som resultat, detta för att skapa struktur och en tydlig överblick (Lind, 2014). På slutet görs en avslutande reflektion utifrån resultat och diskussion där studien samtidigt ämnar svara på frågeställningarna. Vidare forskning är det som får avsluta studien.

Resultatdiskussion

Hinder för specialpedagogiska insatser

I resultatet blir det tydligt att rollen som specialpedagog inte bara behövs i förhållande till barn i behov av särskilt stöd utan behövs även som stöd och samtalspartner till pedagoger och förskolechefer. Det framkom i resultatet en del hinder för att kunna genomföra specialpedagogiska insatser i förskolan, tex att barngrupperna anses som alltför stora samt att förskollärarna beskriver att de inte räcker till för alla barn. I likhet med detta pekar Pramling Samuelsson (2015) på att en konsekvens av de stora barngrupperna i förskolan är att det blir svårt att leva upp till läroplanens intentioner om en förskola för alla. Som pedagog kan detta resultera i en känsla av otillräcklighet och att pedagogerna går hem med en känsla av att ha misslyckats. Det gäller då att istället för att fastna i att må dåligt vända känslan till en motor som kan leda till att hitta genomförbara specialpedagogiska lösningar istället (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017). Kanske låter det som en alltför enkel lösning att vända det som känns som hinder till möjligheter. När informanterna beskriver att vikarieanskaffning kan vara ett problem, både för barnens anknytning och relationsskapande, blir en tolkning att det skapas en otrygghet hos såväl pedagoger som barn. Det går att ana en känsla av maktlöshet hos pedagogerna då de inte riktigt tycks hitta vägar ur dessa hinder. En aspekt som lyfts som viktig i relation till att kunna tillgodose alla barns behov, är att pedagogerna sällan har tid att möta specialpedagogen. Såväl förskollärarna som förskolecheferna i studien vittnar om att det finns ett stort behov av att möta specialpedagogen i att bolla problem och söka

råd hos denne av specialpedagogisk karaktär. Förskollärarna ger dock uttryck för att de sällan får möjlighet att möta specialpedagogen i den utsträckning de önskar, eftersom det inte alltid organiseras så att möten blir möjliga. Att inte få tid och möjlighet till att diskutera frågor av specialpedagogisk karaktär kan få förödande konsekvenser för utvecklingen av förskolans pedagogiska verksamhet. Detta blir en ledningsfråga som lyfts vid mötena med förskolecheferna. De ser på verksamheten på ett annat vis än förskollärarna. Förskolecheferna anser att pedagogerna ofta får de resurser som krävs men att de inte alltid vet hur de ska organisera sina avdelningar. Specialpedagogens roll blir viktigt i detta för att klargöra vad som är hinder och vad som är möjligheter. Studiens resultat visar på att pedagoger som blir stressade i ännu mindre utsträckning kan möta alla barns behov. I den tidigare forskningen lyfter Sjödin och Neely (2017) stress hos förskolepedagoger då de pekar på att ett resultat av att ha ett arbete med alltför höga arbetskrav innebär höga stressnivåer samt ökar risken för psykisk ohälsa. Arbetskrav i relation till individens kapacitet, möjligheterna att få hjälp när problem uppstår och konsekvenserna av misslyckande, är viktiga faktorer som bestämmer akuta och långsiktiga upplevelser av stress. Här blir det systemteoretiska synsättet tydligt, då det i resultatet går att avläsa att det är av stor vikt att kunna se till helheten (Gjems, 1997). Pedagogerna och barnens vardag är inte unika händelser utan allt hänger ihop. Att det alltför ofta kommer nya vikarier eller ingen vikarie alls, att barngruppen initialt är för stora, skapar en stress hos pedagogerna. När de i sin tur inte kan möta eller kommunicera med specialpedagogen så skapar det en stress hos dem. Hur människor än upplever sin situation kan den alltid kopplas till vad som sker *mellan* dem. Det kan vara svårt för en pedagog att se hur saker och ting hänger samman då hen befinner sig i stress, och då kan de vara verksamt att möta människor som ser saker ur ett annat perspektiv, som kan se med andra ögon (Gjems, 1997).

Specialpedagogiska insatser i förskolan

Ett mönster i resultatet är att specialpedagogerna lyfter att beteendeproblem i förskolan ofta beskrivs genom att peka på att det är barnet som har problem, istället för att inse att det oftare är just pedagogerna som upplever barnens beteende som ett problem. Hejlskov Elvén och Edfelt (2017) beskriver att barnet själv inte har motivation att ändra sitt beteende om hen inte själv ser sitt eget beteende som problematiskt. Ansvar ska aldrig ligga hos barnet utan det är vuxna som måste ändra situationen så att beteendeproblemen inte upprepas. En tolkning är att det är en av specialpedagogens viktigaste uppgift att få in pedagogerna på detta spår. Likt det som beskrivits ovan menar en av specialpedagogerna att det är så viktigt att pedagogerna lyfter bort svårigheterna från barnet för att istället se vad som kan bli problematiskt i situationen. Här blir utifrånperspektivet så viktigt där specialpedagogen kommer in och hjälper pedagogerna att se problematiken från ett annat perspektiv, detta enligt samtliga specialpedagoger. Vuxna behöver komma bort ifrån att se barnet som bärare av problemet, som i det kompensatoriska perspektivet (Nilholm, 2007). Det är i situationer när pedagogerna inte kan svara upp till barnets behov som problem uppstår. Forskningen (Sjöman, 2018) visar att särskilt stöd i förskolan oftare fokuserar på att minska beteendesvårigheter än att stödja barnets engagemang i aktiviteter. Därför behövs kollegial reflektion med specialpedagogiskt fokus, där pedagoger och specialpedagoger kan samtala om hur verksamheten kan planeras och organiseras utifrån de olika behov som finns i barngruppen.

Resultatet pekar på att det inte alltid handlar om att det behövs mer resurser, utan att pedagoger måste använda sig av de resurser som redan finns och anpassa till varje barn. Flera av informanterna lyfter vikten av att arbeta förebyggande samt att insatserna sätts in tidigt för att förebygga problem senare i skolan. I informanternas utsagor anas spår av samtliga specialpedagogiska perspektiv (Nilholm, 2007), då det är möjligt att avläsa i resultatet att det förebyggande arbetet varierar mellan de olika förskolorna. Det går även att se en viss skillnad i hur informanterna uttrycker sig kring barnsyn och förhållningssätt gentemot barnen. Hur barnen bemöts beror på kunskap, enligt specialpedagogerna.

Specialpedagogens roll i förskolan

Resultatet i studien pekar på att specialpedagogen behöver ge stöd åt pedagogerna i hur de ska tänka kring både sina grupper samt kring bemötandet av barn i behov av särskilt stöd. Ur systemteoretisk

synvinkel (Gjems, 1997) kan specialpedagogen handleda pedagogerna i riktning att förstå och reflektera över hur allt i verksamheten hänger ihop. Specialpedagogen kan på så vis styrka pedagogerna i sina roller och på så vis hjälpa dem att förstå att de gör skillnad och att relationerna mellan dem och barnen spelar en väsentlig roll i barnens utveckling och lärande. von Ahlefeld Nisser (2014) pekar på vikten av ett samarbete mellan pedagoger och specialpedagog för att skapa bästa förutsättningar för lärande utifrån ett inkluderande synsätt. I studien lyfter flera av informanterna att det är viktigt att tänka att pedagogerna besitter kunskap om barnen, medan specialpedagogen kan tillföra ett specialpedagogiskt synsätt, vilket stämmer överens med det som återfanns i tidigare forskning (von Ahlefeld Nisser, 2014). Specialpedagogens roll borde vara att lyfta fram kompetensen hos pedagogerna så att de inte hamnar i en kompensatorisk fälla där de letar brister som ska åtgärdas. Nilholm (2007) beskriver ett kompensatoriskt perspektiv där barnens brister kompenseras av specialpedagogiska insatser. Om det finns kunskap och förståelse för att alla har olika förutsättningar, så går det även att möta alla barns unika behov och intressen i förskolan. Det här går i linje med vad som fanns i den tidigare forskning då Sjöman (2018) lyfter att om det ska bli möjligt att kunna ge barn i behov av stöd samma förutsättningar som andra barn, måste de uppmärksammas i tid. Barn i behov av särskilt stöd har rätt att få stöd utifrån sina specifika behov och förutsättningar (Skolverket, 2016). Om stöd sätts in som tidiga specialpedagogiska interventioner redan i förskolan, har barnet större möjligheter att lyckas bra framåt i skolan (Sjöman, 2018), vilket också flera informanter lyfter i resultatet.

Det går att känna igen examensordningens (SFS 2007:638) beskrivning av det specialpedagogiska uppdraget i informanternas utsagor. Samtliga informanter uttrycker att specialpedagogen ska arbeta förebyggande och hjälpa till att skapa relevanta specialpedagogiska lärmiljöer för alla barn i förskolan. De beskriver också i likhet med examensordningen att specialpedagogen ska bidra med stöd i att utveckla den pedagogiska verksamheten på organisations - individ och gruppnivå. Att besitta förmågan att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för pedagoger, föräldrar och förskolechefer, är något som framkommer i resultatet och återfinns även i specialpedagogens examensordning. Ett helhetsperspektiv måste användas i förståelse och hantering av sociala system, såsom i detta fall förskolan. Alla delar i ett system hänger ihop då varje enskild handling får effekt på andra delar. Det innebär att om det händer något i en organisation påverkar det i hög grad många delar i hela systemet (Gjems, 1997). Att se på studiens resultat ur denna synvinkel kan skapa förståelse för samtliga informanternas utsagor kring att alla barn behöver olika saker. Det finns inget barn som är det andra likt. Begreppen specialpedagogens roll och uppdrag används parallellt av informanterna och vi tolkar det som att de pendlar mellan att beskriva vad de tror ligger i specialpedagogens uppdrag och vad de anser vara önskvärt att lägga in i specialpedagogens roll i förskolan.

Förskolans organisation

I studien framkommer att det råder skilda åsikter om huruvida specialpedagogen bör arbeta centralt utifrån eller vara anställd på förskolorna och arbeta inifrån. Resultatet visar att det är önskvärt att specialpedagogen kommer med ett utifrånsperspektiv för att se verksamheten med andra ögon samtidigt som majoriteten av informanterna lyfter att specialpedagogen borde ha en nära och tät kontakt med förskolan. Detta skulle inte vara motsägelsefullt om det anställdes fler specialpedagoger såväl lokalt som centralt (von Ahlefeld Nisser, 2009). Att skapa möjligheter för samverkan lokalt och centralt för att kunna öka det förebyggande arbetet inifrån och samtidigt behålla fokus på helhetsperspektivet utifrån, skulle kunna öppna upp för nya specialpedagogiska möjligheter. Det finns fördelar och nackdelar med att både vara anställd inifrån och utifrån. Inifrån byggs upp nära och trygga relationer, med det är samtidigt lätt att bli förblindad i sin egen verksamhet, vilket också stämmer överens med vad informanterna lyfter som en viktig del av specialpedagogens roll. En tolkning är att det kan vara svårt att se helheten. Ur utifrånsperspektivet är det förmodligen lättare att ta ett kliv bakåt och få hela bilden men det verkar desto svårare att skapa de riktigt nära och trygga relationerna då arbetet inte sker lika nära barnen och pedagogerna. Öquist (2008) poängterar vikten av att se på sin verksamhet ur ett helhetsperspektiv. Specialpedagogens roll i den här verksamheten blir olika om hen kommer utifrån eller inifrån. En tolkning är att om specialpedagogen kommer utifrån påverkar hen systemet på förskolan

och har möjligen lättare att utveckla verksamheten rent organisatoriskt ur ett helhetsperspektiv. Å andra sidan kan en specialpedagog anställd inifrån påverka direkt på individ – och gruppnivå på ett annat sätt.

Informanterna vill att specialpedagogen ska bidra med aktuella rön inom forskning och utbildning kring specialpedagogik. Specialpedagogens uppdrag i förskolan består enligt specialpedagogerna själva av att både stötta barnen och pedagogerna och hjälpa dem att hitta kommunikation och samspel. I resultatet lyfts att specialpedagogen behöver handleda så att pedagogerna hittar verktyg att hantera sin arbetssituation. Det ligger även på specialpedagogens bord att tydliggöra vilka arbetssätt som är bra och vilka som behöver utvecklas ute på förskolorna. Förskolecheferna vill gärna markera hur de anser att specialpedagogen borde arbeta. De uttrycker att de anser att specialpedagogerna behöver ta till vara den makt som ligger i deras ord gentemot pedagogerna. Specialpedagogerna själva vill istället trycka på vikten av att skapa relationer till pedagogerna för att skapa förändring i positiv riktning.

Samarbete och relationer

Flertalet informanter relaterar den specialpedagogiska kompetensen till en pedagogik avsedd att inte enbart stödja enskilda barn i behov av särskilt stöd utan ska vara till för alla barn. En tolkning är att det kategoriska kompensatoriska perspektivet får ge vika för det mer relationella dilemmaperspektivet (Nilholm, 2007) hos de flesta av informanterna. Alla barns rätt till stöd oavsett olika och unika förutsättningar (Skolverket, 2016) lyfts av flera av informanterna. Det blir ett dilemma att försöka tillgodose dessa delar för alla barn och därför behövs specialpedagogisk kompetens, vilket också framkommer i studien (Nilholm, 2007). Studiens resultat visar att förskollärarna och förskolecheferna först och främst vill att specialpedagogen ska bidra med konkreta råd att använda i det direkta arbetet med barnen och komma ut och observera och handleda arbetslag. Enligt några av specialpedagogerna kan det skapas en förvirring i maktstrukturen mellan förskolechefen och specialpedagogen då förskolechefen tycks ha en förväntning på hur specialpedagogen ska utöva den makt som förskolechefen anser att denne har. Förskolecheferna förväntar sig att specialpedagogen i vissa situationer ska gå in och styra pedagogerna i rätt riktning. Specialpedagogen själv menar att det bästa sättet att nå pedagogerna är att skapa goda relationer, vilket även lyfts som viktiga parametrar i tidigare teman. I likhet med specialpedagogernas tankar återfanns i den tidigare forskningen (Gjems, 1997) att det sociala system som förskolan består av hålls ihop av relationer mellan människor, barn och vuxna. Systemteori beskriver ett helhetstänk, där allt och alla hänger samman. Människor behöver förstås i relation till varandra, inte som isolerade från varandra (Gjems, 1997). En tolkning är att det handlar mer om förtroende än om makt. Det är viktigt att specialpedagogen sätter gränser för vad som är organisatoriska frågor och vad som är specialpedagogiska frågor. Rollfördelningen mellan olika professioner behöver tydliggöras (von Ahlfeld Nisser, 2014).

Syftet med studien var att undersöka vad intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. Informanternas utsagor har vävts samman med vad som fanns i den tidigare forskningen. Vilka uppgifter som ingår i en specialpedagogs yrkespraktik i förskolan enligt valda förskollärare, förskolechefer och specialpedagoger har undersökts. Bilderna stämmer i stora drag överens med vad som fanns i tidigare forskning, även om de trycker på olika delar. Vilka förhållningssätt som krävs för ett fungerande specialpedagogiskt arbete för varje barn i förskolan enligt informanterna och tidigare forskning samt hur specialpedagogen kan bidra till detta arbete i förskolan har även undersökts. Förhållningssätten handlar i stora drag om att se vikten av relationer mellan pedagoger och barn samt mellan pedagoger och specialpedagoger.

Metoddiskussion

Samtliga intervjuer var givande och tillsammans gav de svar på studiens frågeställningar och gav nya perspektiv på vad som förväntas av en specialpedagog i förskolan. Efter varje genomförd intervju

gjordes en transkription och därefter lyftes olika delar av informanternas utsagor för att förstås och tolkas vidare. Detta hade i sin tur viss påverkan på studiens validitet. En medvetenhet finns kring att detta ofrivilligt kan ha påverkat och färgat resultat i kommande intervjuer (Lind, 2014). Det var en vinst att registrera intervjuerna digitalt då det i analysen fanns anledning att återvända till ljudmaterialet för att lyssna efter röst- och tonläge. Medvetenhet finns även kring att resultatet kan ha påverkats av att intervjupersonerna till viss del var kända sedan tidigare. Urvalet av intervjupersoner som ingick i olika yrkeskategorier gav en variation till studien men med ett större antal intervjupersoner från de olika yrkeskategorierna hade förmodligen undersökningen kunnat ge en mer omfattande bild av specialpedagogens yrkesroll. Det krävs ett annat urval än vad som återfinns i studien för att kunna dra generella slutsatser. I linje med det systemteoretiska perspektiv som valts att utgå ifrån har studiens fokus legat på att tolka och analysera intervjupersonernas utsagor. Detta med utgångspunkten att det inte finns några ensidiga specialpedagogiska lösningar som kan stå för sig själva, som ger direkta svar på frågeställningarna. Avsikten med studien var inte att generalisera utan att få ta del av informanternas varierande uppfattningar och erfarenheter av förskolans arbete med specialpedagogiska insatser samt av specialpedagogens arbete i förskolan. Det krävs ett helhetsperspektiv för att förstå hur alla inom förskolan måste samarbeta för att se till att varje barn får det hen behöver. Informanternas utsagor och analysen av deras ord kan ses som exempel på hur specialpedagogens roll och uppdrag kan se ut i förskolan. I efterhand hade möjligen en pilotstudie varit användbar för att testa intervjufrågorna på förhand.

Studiens syfte bidrog till att forskningsansatsen blev inspirerad av hermeneutiken. Som lyftes i metoddelen har studiens analysarbete haft sin grund i denna forskningsansats då förståelse ville skapas för det osynliga och abstrakta. Med hjälp av hermeneutiska cirkeln är det möjligt att gräva djupare till icke självklar kunskap (Andersson, 2014). Genom att analysera intervjuerna skapades en större kunskap om informanternas upplevelser av det studerade ämnet. Studiens intervjuguider användes under intervjutillfällena, vilka gav informanterna utrymme att utveckla och göra sina svar tydliga utifrån sina erfarenheter och uppfattningar (Kvale & Brinkmann, 2014). För att kunna säkerställa validiteten och reliabiliteten genomfördes intervjuerna på ett så noggrant sätt som möjligt. Det var viktigt för studien att ha en tydlig och välformulerad teoretisk grund, en lämplig datainsamlingsmetod som gav svar på forskningsfrågorna vilka i sin tur kunde besvara syftet. Eftersom intervjuerna spelades in fanns möjlighet att lyssna av innehållet många gånger för att kunna kontrollera om informanternas utsagor uppfattats korrekt. Det finns dock en del nackdelar med ljudinspelningar (Trost, 2005). Trost menar att informanternas svar kan påverkas av ljudinspelaren på så vis att de kan känna sig tvungna att svara på ett korrekt och logiskt sätt för att deras ord spelas in. Detta upplevdes dock inte som ett bekymmer i studien.

Valet att genomföra en gruppintervju föll sig naturligt då informanterna kom med förslaget. Även om det föreföll vissa tvivel om att just gruppintervju var rätt väg att gå så blev resultatet av intervjun förvånansvärt informativ. Tidsaspekten tillsammans med en flexibilitet för informanternas förslag var avgörande för att detta val gjordes. Svårigheten att få alla att framföra sina åsikter och tankar i en gruppintervju, lyfter Trost (2005). Upplevelsen var dock att gruppintervjun inte skilde sig avsevärt från de övriga enskilda intervjuerna. Känslan var att alla tre deltagare fick komma till tals, men naturligtvis är det svårt att avgöra i efterhand om samtliga vågade yttra sig på samma sätt som om de intervjuats enskilt. Observationer hade möjligen kunnat ge studien ett djupare innehåll kring om informanternas utsagor stämde överens med verkligheten.

Avslutande reflektion och förslag på framtida forskning

Det specialpedagogiska uppdraget är komplext. Det krävs en bred kompetens och flexibilitet för att kunna stötta förskolans pedagoger i att kunna tillgodose varje barns behov av stöd. Specialpedagogens uppdrag enligt såväl examensordningen (SFS 2007:638) som forskning (Lundqvist; Allodi & Siljehag; Sjöman 2018; von Ahlefeld Nisser, 2014) samt enligt informanternas egna utsagor är att vara ett stöd

till pedagoger och förskolechefer. Det finns en stark önskan, enligt samtliga intervjuade förskollärare och förskolechefer om att specialpedagogen ska finnas nära knuten till förskolorna för att på så vis kunna arbeta mer förebyggande på såväl individ- som grupp och organisationsnivå. Resultatet visar informanternas uppfattningar och erfarenheter kring såväl specialpedagogiskt arbete bland pedagogerna på förskolan som kring specialpedagogens roll och uppdrag i förskolan. Det går att avläsa ett mått av systemteori i specialpedagogernas utsagor. De lyfter att specialpedagogiska insatser behöver genomföras på samtliga nivåer; organisation, i grupp och individuellt för att det ska ge bäst verkan för alla barn. I studien lyfts förutom systemteori, de specialpedagogiska perspektiven (Nilholm, 2007) som blir intressanta i relation till huruvida det uttrycks som att barn är *i svårigheter* eller *med svårigheter*. Olika perspektiv lyfts hos informanterna men det relationella dilemmaperspektivet är det mest förekommande enligt informanterna. Relationer lyfts som en bärande faktor för att specialpedagogiska insatser ska bli verksamma för alla barn. Slutligen kopplas tillbaka till studiens syfte, som var att undersöka vad intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan. Genom studiens resultat görs tolkningen att goda relationer är ett bärande element för att specialpedagogiska insatser ska komma alla barn till gagn. Samverkan är ett annat viktigt verktyg för att lyckas med det specialpedagogiska arbetet. Att se över sitt förhållningssätt gentemot barnen och tänka i termer av att barn är i behov av särskilt stöd istället för med behov att särskilt stöd är nödvändigt. Vuxna behöver fundera över att om barnen inte själva upplever sitt beteende som problematiskt så motiverar de heller inte sig själva att ändra på det. Ansvaret ska aldrig ligga hos barnet utan det är de vuxna som måste ändra situationen så att beteendeproblemen inte upprepas (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017). Detta är en del i vilket förhållningssätt som krävs för ett fungerande specialpedagogiskt arbete för varje barn i förskolan. Vilka uppgifter som ingår i en specialpedagogs yrkespraktik i förskolan enligt informanterna samt tidigare forskning är i urval att vara ett stöd för pedagogerna (Sjöman, 2018; von Ahlefeld Nisser, 2014) för att kunna genomföra just specialpedagogiska insatser på förskolan. De specialpedagogiska insatser som förskolans pedagoger själva gör på avdelningarna är många och viktiga, men det saknas ett helhetsperspektiv och en djupare förståelse av hur allt påverkar vartannat (Gjems, 1997), vilket en specialpedagog kan bidra med.

Det har under arbetet uppstått en del tankar kring vad som kan vara intressant att forska vidare kring. Det skulle vara intressant att undersöka föräldrars syn på specialpedagogiska insatser och särskilt föräldrar till barn i behov av särskilt stöd. Det hade varit intressant att undersöka vardagen för barn i behov av särskilt stöd på förskolan och i hemmet. Vilken hjälp får dessa barn och vad har föräldrarna för möjlighet till delaktighet kring specialpedagogiska frågor rörande sitt barn? Undersökningen kunde genomföras med kvalitativa intervjuer samt genom observationer. Studien skulle även kunna utvidgas till att undersöka föräldrars syn på specialpedagogens roll och uppdrag i förskolan. En helt annan aspekt som väckt funderingar är kring vilken påverkan som görs på det specialpedagogiska arbetet om specialpedagogen ingår i en ledningsgrupp.

Referenser

- Andersson, S. (2014). *Om positivism och hermeneutik*. Lund: Studentlitteratur
- Björck – Åkesson, E. (2007). I *Reflektioner kring specialpedagogik: sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Björck-Åkesson, E. (2009). *Specialpedagogik i förskolan*. I A. Sandberg (2009) (red.). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. 17-37. Lund: Studentlitteratur.
- Ejlertsson, G. (2014). *Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Fejes & Thornberg (red 2017). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber AB
- Gaffrey, M. S., Barch, D. M., Bogdan, R., Farris, K., Petersen, S. E., & Luby, J. L. (2018). Archival Report: *Amygdala Reward Reactivity Mediates the Association Between Preschool Stress Response and Depression Severity*. *Biological Psychiatry*, 83, 128–136. <https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1016/j.biopsych.2017.08.020>
- Gjems, L (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- God forskningssed [Elektronisk resurs]. (2018). Vetenskapsrådet. Hämtad 20180910. https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1529480532631/God-forsknings-sed_VR_2017.pdf
- Graham, L. J. & Harwood, V. (2011). *Developing capabilities for social inclusion: engaging diversity through inclusive school communities*, *International Journal of Inclusive Education*, 15:1, 135-152, DOI: [10.1080/13603116.2010.496208](https://doi.org/10.1080/13603116.2010.496208)
- Hall-Kenyon, K. M., Bullough, R. V., MacKay, K. L., & Marshall, E. E. (2014). *Preschool teacher well-being: A review of the literature*. *Early Childhood Education Journal*, 42(3), 153–162.
- Hejlskov Elvén, B. & Edfelt, D. (2017). *Beteendeproblem I förskolan- om lågaffektivt bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lind, R. (2014). *Vidga vetandet: en introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundqvist, J., Allodi, M., & Siljehag, E. (2015) *Inclusive education, support provisions and early childhood educational pathways in the context of Sweden: A longitude study*. *International journal of special education*, (30(3), 3-16.5.
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I. Williams, P, Sheridan, S. (2015). *Stora barngrupper i förskolan relaterat till läroplanens intentioner*. *Nordisk Barnehageforskning*, Vol 9, Iss 0 (2015), no.0.doi:10.7577/nbf.1012

- Sandall, S., I. S. Schwartz, & A. Gauvreau. (2016). *Using Modifications and Accommodations to Enhance Learning of Young Children with Disabilities: Little Changes That Yield Big Impacts*. Handbook of Early Childhood Special Education, 349. [https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1007/978-3-319-28492-7pass:\[_ \]18](https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1007/978-3-319-28492-7pass:[_]18)
- SFS 2011: 326. Svensk författningssamling. *Examensförordning för förskolläraryxamen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 2007:638. Svensk författningssamling. *Examensförordning för specialpedagogexamen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sjödén, F & Neely, G (2017). *Communication Patterns and Stress in the Preschool: a Observational Study*, Child Care in Practice, 23:2, 181-194, DOI: 10.1080/13575279.2016.1259159
- Sjöman, M. (2018). *Peer interaction in pre-school: Necessary, but not sufficient: The influence of social interaction on the link between behavior difficulties and engagement among children with and without need of special support*. Jönköping University School of Education and Communication Dissertation Series No. 034.
- Skolinspektionen (2017). *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Skolinspektionen
- Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan (Lpfö 98, rev. 2016)*. Stockholm: Skolverket
- Skollagen, 2010:800. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Thornberg, R (2006). *Hushing as a moral dilemma in the classroom*. Journal of Moral Education, (1), 89. <https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1080/03057240500495336>
- Trost, J (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Utrikesdepartementet (1990). *Konventionen om barnets rättigheter: Convention on the rights of the child*. [Stockholm]: [Utrikesdep.].
- von Ahlefeldt Nisser, D (2014). *Specialpedagogers och speciallärares olika roller och uppdrag – skilda föreställningar möts och möter en pedagogisk praktik*. Nordic Studies in Education. Hämtad från: <https://ezp.sub.su.se/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsdun&AN=edsdun.66742367&site=eds-live&scope=site>
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Öquist, O. (2008). *Systemteori i praktiken: konsten att lösa problem och nå resultat*. Stockholm: Gothia.

Bilaga 1 Intervjufrågor förskollärare/ förskolechef

- Hur länge har du arbetat som förskollärare/ förskolechef?
- Vad är specialpedagogik för dig?
- Vad rymms inom specialpedagogens uppdrag i förskolan anser du?
- Vilken är den viktigaste funktionen en specialpedagog har i förskolan?
- Hur arbetar man med specialpedagogik på din/dina förskolor?
- Vilken erfarenhet har du av ett samarbete med specialpedagoger?
- Har du några funderingar på hur man skulle kunna utveckla det specialpedagogiska arbetet i din verksamhet, isåfall på vilket sätt?
- Hur skulle du vilja att samarbetet med specialpedagogen var utformat? (Individ-, grupp- eller organisationsnivå)
- Vad behövs för att nå dit?
- Övriga tankar

Bilaga 2 intervjufrågor Specialpedagog

- Hur länge har du arbetat som specialpedagog?
- Vad är specialpedagogik för dig?
- Vad rymms inom specialpedagogens uppdrag i förskolan anser du?
- Vilken är den viktigaste funktionen en specialpedagog har i förskolan?
- Hur arbetas med specialpedagogik på förskolorna som du ansvarar för?
- Har du några funderingar på hur det specialpedagogiska arbetet i din verksamhet skulle kunna utvecklas, isåfall på vilket sätt?
- Hur skulle du vilja att det specialpedagogiska arbetet på förskolorna var utformat och vad är din roll i det hela? (Individ-, grupp- eller organisationsnivå)
- Vad behövs för att nå dit?
- Övriga tankar

Bilaga 3 Följebrev

Till dig som arbetar som Förskolechef, specialpedagog eller förskollärare i förskolan

Vi är två studenter på Stockholms universitet som läser vår sista termin på Specialpedagogprogrammet. Vi skriver vårt examensarbete om hur olika yrkesroller inom förskolan ser på specialpedagogens roll, samt hur specialpedagogen själv ser på sin roll. Vi vill undersöka vad som blir betydelsefullt i genomförandet av specialpedagogiska insatser i förskolan.

Syftet med studien är att undersöka vad forskning och intervjuad personal inom förskolan lyfter som betydelsefullt för genomförandet av specialpedagogiska insatser för alla barn i förskolan.

Vi vänder oss till dig i egenskap av förskolechef, specialpedagog eller förskollärare inom förskolan, då vi med denna intervju vill undersöka er upplevelse och erfarenhet gällande specialpedagogens uppdrag och roll i förskolan. Hur ser det ut i praktiken? Vilka förväntningar finns? Hur kan ett fungerade specialpedagogiskt arbetssätt se ut i förskolan?

Vi tror att ni har stor kunskap och erfarenhet kring hur det ser ut på förskolor runt om i kommunerna och vi vill därför ta del av denna kunskap. Deltagandet är självklart frivilligt och ni kan när som helst under intervjuarbetet välja att avbryta ert deltagande. Svaren kommer att vara anonyma, med det menar vi att i presentationen av examensarbetet tar vi hänsyn till de etiska regler som gäller. Ingen kommer alltså att kunna se vem som svarat vad eller vilka svar som kommer från vilken förskola. För oss är det inte viktigt vad en enskild person säger utan vad som är den samlade uppfattningen från en specifik yrkeskår. Resultatet kommer endast att användas som underlag till examensarbetet. När examensarbetet är godkänt kommer samtligt material att förstöras om inte andra överenskommelser gjorts.

Har ni några frågor eller funderingar så hör gärna av er!

Stort tack på förhand!

Linda Eklund och Sara Agdahl

Lindaeklund@hotmail.se

Agdahl.sara@gmail.com

Stockholms Universitet/Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Telefon/Phone: 08 – 16 20 00
www.su.se

**Stockholms
universitet**